

**O VZNEŠENOSTI VEĽKONOČNÉHO CHVÁLOSPEVU
V LITURGI**

DIPLOMOVÁ PRÁCA

VIKTOR KRIŽO

**TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

KATEDRA NÁBOŽENSKEJ VÝCHOVY

Študijný program: Učiteľstvo všeobecnovzdelávacích predmetov pre II. stupeň ZŠ –
matematika – náboženská výchova

Vedúci diplomovej práce: ThDr. Ján Ďurica SJ, PhD.

Dátum obhajoby:

TRNAVA 2008

ABSTRAKT

Križo, Viktor: De maieste praeconii paschali in liturgia – O vznešenosti veľkonočného chválospevu v liturgii. Diplomová práca, Trnavská univerzita. Pedagogická fakulta, Katedra náboženskej výchovy. Vedúci diplomovej práce: ThDr. Ján Ďurica SJ, PhD. Trnava: Pedagogická fakulta TU, 2008. 72 s.

Z názvu práce vyplýva, že autor sa zaoberal predstavením krásy a posolstva veľkonočného chválospevu. Rozdelenie na tri časti je stupňovité od historického pohľadu cez symbolický až k plnému zmyslu v liturgii – v samom slávení Cirkvi. V prvej časti autor poukazuje na historické skutočnosti, ktoré sa do textu zapísali, následne preniká do teológie chválospevu pri jeho vzniku v patristickej dobe, ale aj poukázaním na význam dôležitých symbolov spomínaných v texte a v poslednej časti stavia chválospev do dynamiky slávenia posvätnnej liturgie, v ktorej chválospev vznikol a stále „vzniká“ a nadobúda jediný a pravý zmysel. Celou líniou práce sa líči obraz veľkonočného tajomstva, v ktorého službách je aj veľkonočný chválospev. Neoddeliteľnou súčasťou tejto práce je aj množstvo praktických rád, poznámok, pripomienok. Celou prácou autor meditačnou formou zhrňuje niektoré osobitné poznatky, ktoré sa mu stali počas štúdia vlastnými.

Kľúčové slová: liturgia, Pascha, Cirkev, symbol, noc, svetlo, včela.

PREDHOVOR

Ešte ako malý miništrant objavil som počas slávení veľkonočného trojdnia „*s jednoduchou detskosťou srdca*“¹ najväčšie tajomstvo dejín ľudstva. Až dnes chápem, že oná Veľká noc, keď som na všetko pozeral ako dieťa, bola skutočným *stretnutím s Osobou*² a tajomstvom. Ani roky štúdia veľkonočnej liturgie, ktoré som začal ešte ako stredoškolač, nemôžu prevýšiť okamihy osobných stretnutí so Zmŕtvychvstalým. Je vo mne teda právom veľká túžba poukázať na vznešenosť tajomstva liturgie, ktoré sa ukazuje maličkým a skrýva sa v slávení Eucharistie. Námetom mojej práce však musela byť špecifickejšia téma, čo nebolo až také náročné, pretože som si vybral srdce liturgie – Veľkonočnú vigíliu, v ktorej miriády anjelov plesajú piesňou vykúpených uprostred Cirkvi. A práve veľkonočný chválospev je hlbokou a vznešenou ľudskou odpoveďou a syntézou tajomstva tejto noci, ktorá stále dnes na celej zemi rozžaruje tváre veriacich. „*Je to veľdielo, ktoré nemá páru v kresťanskej lyrike a pre veriaceho predstavuje odhalenie tajomstva Veľkej noci, vyhlásenie úplného Kristovho víťazstva a úplného vykúpenia všetkých.*“³

Cieľ práce je jednoduchý: objaviť cez vedecké metódy a detskú skúsenosť vznešenosť veľkonočného chválospevu, resp. samého Krista a to práve uprostred tajomstva liturgie. Výsledky mojej práce sú v prvom rade plesanie srdca, ktoré mi toto štúdium a jeho meditácia priniesli. Moja práca má aj praktický cieľ: prekonať hlbokú liturgickú krízu v Cirkvi,⁴ ktorá pramení z nevedomosti a následne z nelásky k liturgii, ponúknuť praktické východiská, rady, námety k veľkonočnej liturgii, ale zaujať stanovisko i v niektorých sporných teologických otázkach. Môj pohľad na veľkonočný chválospev je silne ovplyvnený celkovým pohľadom na liturgiu, ktorá sa zjavuje

---

¹ Löhr: *Die heilige Woche*, s. 171.

² Porov. Benedikt XVI.: *Deus caritas est*. SSV: Trnava, 2006. str. 3, čl. 1.

³ B. Capelle. In Cantalamessa: *Veľkonočné tajomstvo*, s. 91.

⁴ Upozorňuje na to Ratzinger v diele *Duch liturgie* (2000), Ján Pavol II.: *Dominicae cenae* (1980), Kongregácia pre Boží kult a sviatosti: *Sacramentum caritatis* (2004), porov. aj Ján Pavol II. biskup Andreas Laun: Potrebujeme liturgia reformu? In *Světlo*. č. 4/2006, s. 8-9 a i.

i v častiach i v celku. Nepíšem o veľkonočnom chválospeve, ale o jeho vznešenosti v liturgii. Je to veľký rozdiel. Neviem vystrihnúť tento spev diakona z liturgického slávenia Paschy a venovať sa mu ako nejakému historickému textu. V tomto duchu vnímam Exsultét v dynamike dejín (horizontálne) i v dynamike slávenia (vertikálne).

Na tejto ceste poznania úprimne ďakujem vedúcemu diplomovej práce ThDr. Jánovi Ďuricovi SJ, PhD. za jeho ochotu, odborné pripomienky a priateľskú pomoc, ktorú mi prejavil pri písaní tejto práce. Pomohol mi naplniť prácu biblickým duchom, čo je základ celej liturgie, a poskytol mi mnoho užitočných kníh a rád. Na tomto mieste chcem poďakovať aj svojmu „liturgickému otcovi“ Adamovi Sýkorovi, ktorý vyniká opravdivou liturgickou učenosťou. Aj vďaka nemu dnes píšem prácu o liturgii, ku ktorej mi on prítiažlivým spôsobom otvoril bránu. Ďakujem SLDr. Adriánovi Káčerikovi, liturgistovi, za cenné materiály, rady, diskusie, ktoré mi pomohli pri písaní tejto práce. V neposlednom rade patrí moja vďaka aj Mgr. Igorovi Peťkovi, ktorý mi pomáhal pri nemeckých prekladoch odborných článkov a veľmi srdečne ďakujem p. prodekanke Teologickej fakulty TU Mgr. Terézii Sukopovej za pomoc pri latinských textoch. Za konzultácie a skúsenosti zo spracovania tejto tematiky ďakujem aj svojmu priateľovi dp. Mgr. Ladislavovi Šrankovi.

Ďakujem Dr. Alexandrovi Saberschinskému z Nemeckého liturgického inštitútu v Trieri, ktorý mi prefotil a poslal desiatky článkov o Exsultéte, ďalej p. Mgr. Katharine Sedlak z Westfälische Wilhelms Universität v Mníchove, ktorá mi úplne zadarmo poslala niekoľko ďalších článkov o Exsultéte. Ďakujem aj prof. liturgiky Ephrem Carr, OSB z liturgického inštitútu Sant' Anselmo v Ríme za darovanie veľmi cenného dvojzväzkového diela Schmidta: *Hebdomada sancta*. Rád spomínam na odborné diskusie cez internet s p. Mgr. Kanuchovou z astronomického ústavu SAV o zornici a noci, ale aj p. Mgr. Viere Mokovej, odborníčke na chov včiel a výrobu medu i vosku.

Prácu by som chcel venovať liturgickému priateľovi Michalovi Hrabovskému k jeho 18.narodeninám.

OBSAH

ABSTRAKT	2
PREDHOVOR	3
OBSAH	5
SLOVNÍK TERMÍNOV	7
0 ÚVOD	12
1 SENSUS HISTORICUS	14
1.1 Prehľad v danej problematike	14
1.2 Pôvod Exsultétu	15
1.2.1 Staršie svedectvá o chválospevoch na sviecu	18
1.2.1.1 Benedictio cerei – Galikánsky Exsultét (4. – 5. stor.)	20
1.2.1.2 Benedictio cerei Ambrosiana – Ambroziánsky veľkonočný chválospev (5. stor.).....	21
1.2.1.3 Benedictio cerei – Gelaziánske – <i>Deus mundi conditor</i> (6. – 7. stor.)	21
1.2.1.4 Ostatné chválospevy a požehnania	22
1.2.2 Veľkonočná homília Asteria Sofista (325-341).....	23
1.3 Autor	25
1.4 Zvitky (rotulus)	26
2 SENSUS SYMBOLICUS	29
2.1 Problémy prekladov	29
2.2 Symbol (gr. <i>symbollein</i>)	31
2.2.1 Radosť (<i>Exsultet, gaudeat et laetetur</i>)	35
2.2.2 Svetlo (lux).....	37
2.2.3 Oheň (ignis)	38
2.2.4 Vosková svieca (cereus)	41
2.2.5 Včela (apis)	42
2.2.6 Zornica (lucifer)	45
2.2.7 Noc (nox)	48
3 SENSUS PLENIOR – LITURGICUS	50

3.1 Exsultét v dynamike živého slávenia Božieho slova.....	51
3.2 Krst a Exsultét.....	53
3.3 Pastoračné rady k sláveniu veľkonočného tajomstva	55
3.3.1 Svätá (biela) sobota (sabbatum sanctum)	57
3.3.2 Čas slávenia – Noc? (Apologia ad nocem.)	58
3.3.3 „Spievajte a nadšene mu hrajte...“ (Ž 33, 3)	65
3.4 Pedagogika veľkonočného chválospevu.....	66
4 ZÁVER.....	68
5 ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	69
PRÍLOHY (obrázky, tabuľky, CD ROM)	

SLOVNÍK TERMÍNOV

Bohoslužba – je súhrn náboženských ceremónií a obradov⁵ zameraných na boha, bohov alebo nadprirodzené sily vôbec s cieľom preukázať im poctu a získať od nich milosť a priazeň. Základný prvok každého náboženského kultu. Bežný človek bez zakorenenia a praktickej odpovede na poznanie existencie Boha uvažuje z veľkej časti takto – magicky. Vidí niečo veľké, čomu sa musí podrobiť a snaží sa to ovplyvniť vo svoj prospech buď mágiou (kde aj božstvo musí poslúchnuť) alebo prinášaním obiet – bohoslužbou.

Vhodnejší a jednoznačnejší je skôr pojem kult: napr. oficiálny názov kongregácie je *Congregatio pro cultu Divini...* pričom anglická verzia *for Divine Worship* je verná latinskej, nemecká verzia *Gottensdienst* a slovenská *bohoslužba* je už nepresná, vzhľadom k tomu, že máme v slovníku aj pojem kult.

V Kódexe kánonického práva prekladáme pojmom bohoslužba tieto latinské výrazy: *celebrare officia*⁶, *in sacris*⁷. Prvý výraz *officium* znamená povinnosť, úrad, služba, úkon a je to myslené vzhľadom ku kostolu, kde rehoľné spoločnosti konajú svoju liturgickú službu⁸. Druhý výraz *sacrum*, znamená posvätný úkon, sviatosť. V tomto prípade ide o zákaz spoluúčinkovať pri posvätných úkonoch. Tento výraz by mohol byť ekvivalentom pre liturgiu, ale tiež v sebe nezahŕňa všetko. Teda pojem bohoslužba v týchto prekladoch je nevhodný. Samotné slovo *bohoslužba* je nejednoznačné.⁹ Najväčším nebezpečenstvom, ktoré vniklo do slovenskej terminológie je nahrádzanie slova liturgia pojmom bohoslužba. Poďme sa bližšie pozrieť na tieto nepresnosti.

---

⁵ Porov. Vargaš: *Teologický a náboženský slovník*, bohoslužby.

⁶ CIC, kán. 556.

⁷ CIC, kán. 1365.

⁸ Pojem liturgická služba môže zahŕňať služby pri liturgii: cerofer, librifer, lektor, akolyta, diakon, presbyter a i.

⁹ Porov. aj Vnuk: *Príručný slovník kresťanstva*, bohoslužby.

Prvé a väčšinové chápanie zužuje bohoslužbu len na liturgickú službu človeka Bohu. Uznajme však, že toto nemôžeme používať ako ekvivalent slova liturgia, lebo ľudská služba tvorí len menšiu časť tajomstva liturgie.

Druhé chápanie by bolo teologickejšie a tým je služba Boha smerom k nám. Toto chápanie vyplýva aj z príchodu Boha na svet, jeho uponíženia a služby až na smrť. Liturgia je *par excellens* Božím pôsobením, veď to „*Boh poslal svojho jednorodeného Syna na svet, aby sme skrze neho mali život.*“¹⁰ Avšak ani tento význam bohoslužby nezahŕňa v sebe liturgiu, hoci tvorí jej veľkú časť.

Ak by sme ešte zobrali aj súčet týchto dvoch významov, ani tak nedostaneme pojem liturgia, pretože vzťah medzi človekom a Bohom nie je nejakých súčet „nášho“ k Bohu a „Božieho“ k nám. Liturgia v sebe zahŕňa dynamiku tohto vzťahu, neustálu výmenu, ktorá je bez hraníc. Takisto v sebe liturgia nezahŕňa iba človeka a Boha, ale aj všetko stvorenstvo, vrátane vznešenejších bytostí, ako sme my, anjelov. Takto sa potom javí liturgia ako pojem veľmi náročne definovateľný a nie je možné ho prekladať pojmom bohoslužba, pretože tento pojem je nejednoznačný a nepresný. Bohoslužba totiž v sebe obsahuje aj pobožnosti, ktoré sa nemôžu ani stupňom, ani čo do účinnosti liturgii vyrovnáť.¹¹

Hoci sa tento výklad jedného pojmu trochu predĺžil, pociťoval som to ako veľký dlh voči dnešnej sekulárnej kresťanskej spoločnosti, ktorá nahrádza pravdu jemnými odtienkami, ktoré sa vmiesia do mysle ľudí a menia prežívanie človeka. Tak sa často stáva, že kňazi, laici, i „odborníci“ v liturgii na Slovensku povedia: bohoslužba slova a bohoslužba obety a vôbec v tom nevidia žiaden problém.¹² Kňaz potom, chápaný slovo bohoslužba ako liturgická služba, vidí v liturgii iba vlastnú službu konať obrady, pričom

---

¹⁰ 1Jn 4, 9.

¹¹ Porov. Sacrosanctum concilium, čl. 7; Kongregácia pre Boží kult a disciplínu sviatostí: *Direktórium o ľudovej zbožnosti a liturgii*, čl. 11-13.

¹² Prvotný problém je snaha byť originálny za každú cenu a neostať verný latinskému textu. Cirkev používa pojem Liturgia verbi, Liturgia Eucharistia (nie obety). Nechápeť prečo nemôžeme používať Liturgia slova a Liturgia Eucharistie.

prioritou je ľudská činnosť (kážeň, gestá, príhovory). Veriaci, ktorí chcú tiež niečo pri omši robiť, keďže je to bohoslužba, rozdávať bežne prijímanie, čítajú Božie slovo pri liturgickom slávení bez riadnej prípravy a ustanovenia biskupom, alebo chcú prinášať „obetné“ dary (ako napr. lopta, prázdne ruky, kľakadlo, výkresy...), aby si vykonali službu pri liturgii. Na druhej strane sa vyprázdňujú vertikálne pojmy adorácie, ticha, slávenia a spoločenstva s Bohom a bratmi, ktoré vytvára v nás Kristovo veľkonočné tajomstvo.

Cirkev – je spoločenstvo hriešnikov, svätých i anjelov sláviacich veľkonočné tajomstvo na neprestajnú oslavu nášho Boha. Jej stredom je Paškál – žiariaci zmŕtvychvstalý Kristus – v Eucharistii.¹³ Ona je opravdivým symbolom Kristovho veľkonočného tajomstva a ovocím jeho blahodarných účinkov.

Liturgia – je prameň a vrchol všetkej činnosti Cirkvi.¹⁴ Je to živá rieka uprostred sveta, okolo ktorej oživa púšť,¹⁵ veľkonočné tajomstvo Ježiša Krista, živé evanjelium, ktoré slávi Cirkev uprostred zástupov svätých a anjelov na oslavu Boha.

Z hľadiska eschatológie je liturgia „ešte“ a „už“ súčasne. Je to živá účasť na spoločenstve s nebom, pričom špirálovite skrze pedagogiku liturgie slova a slávenia v tajomstve liturgického roka stále viac prenikáme k tomuto vznešenému *communio cum sanctorum*.¹⁶

Keďže neexistuje a ani nebude nikdy existovať ucelená definícia liturgie, dochádza k svojvoľným a lacným definíciám, ktoré sú výsledkom desakralizácie. Liturgia nie je spomienka na udalosť, ktorá sa udiala v minulosti. Takisto liturgia nie je totožným, či podobným opakovaním nejakej udalosti z minulosti. Na prvé odpovedá neustále prítomná aklamácia: *Dnes sa nám narodil..., Toto je deň..., Toto je noc...* Tento aspekt liturgie upozorňuje na jej neustálu prítomnosť, prítomnosť na nebeskej liturgii, ktorá

---

¹³ Porov. *Katechizmus Katolíckej Cirkvi*, 893.

¹⁴ *Sacrosanctum concilium*, čl. 10.

¹⁵ Porov. Ez 47, 1-12.

¹⁶ Spoločenstvo so svätými.

neustále trvá v nekonečnom plesaní. Slovo spomínať a spomienka, pamiatka, ktoré sa spomínajú v liturgii vychádzajú z existencie ľudskej pamäte, ktorá pomáha udržovať veci v prítomnosti. Ak si v liturgii spomíname na zosnulých, či slávime pamiatku smrti a zmŕtvychvstania je to skôr prejavom nášho spôsobu účasti. Aj na svojich blízkych, ktorých denne stretáme, často myslíme, a v prípade, že sme od nich odlúčení, tak na nich aj spomíname. Takéto vyjadrenie spomienky však nesúvisí len s minulosťou, ale je vyjadrením vzdialenej prítomnosti, ktorá čím sme bližšie, tým je prítomnejšia až prepukne do objatia, osobného stretnutia – úplnej prítomnosti. Aj my sme na tejto zemi vo vyhnanstve, a ako Izraelský ľud kráčame k nebeskému Jeruzalemu a čím sme bližšie, tým sme akoby prítomnejší.

Že liturgia nie je opakovaním, či napodobňovaním niečoho, vyplýva z jej dynamiky a z nadčasovosti Božieho vykupiteľského diela. Je len jedno slávenie, jedna Veľká noc, jedna liturgia. Kristus vstal z mŕtvych raz navždy. Pred jeho žiarou, ktorú tak vznešene opisuje Veľkonočný chválospev všetko ustupuje. Sila liturgie, ktorá vyviera ako nezastaviteľná láva z neho samého uprostred dejín preteká do minulosti i budúcnosti a namiesto ničenia všetko priťahuje k účasti na tomto nezastaviteľnom východe Slnka s predzvesťou zornice.

Liturgický symbol – z gr. „*symballein*“ – pôvodne polovica rozlomeného predmetu. Duchovné bohatstvá spolupracujú s viditeľnými symbolmi – znakmi, ktoré participujú na tajomstve Krista. Môžu mnohokrát vyjadriť neviditeľnú skutočnosť s takou intenzitou, akú slovo často nedosiahne.¹⁷ Ak poznáme moc slova, ako dokáže byť ostré, tak aj iné liturgické znaky, ktoré nie sú iba obyčajnými predobrazmi, ale súčasťou Božieho pôsobenia v liturgii. Medzi symboly v liturgii patrí teda nielen slovo, ale aj hudba, gestá, procesia, svetlo, oltár, kríž, kadidlo, voda, oheň a i. Sú to mocné Stvoriteľove diela, ktoré položil do služieb Božieho kráľovstva, ktoré prichádza. Vo svojej práci sa prikláňam k názoru, že nemá zmysel rozlišovať medzi symbolom a znakom, pretože nemožno nájsť

---

¹⁷ Adam: *Liturgika*, s. 92.

deliacu čiaru medzi týmito pojmami, takisto jedna a tá istá vec môže byť súčasne aj znakom aj symbolom a ide skôr o rozdielnu intenzitu a symbolickú silu, akou pôsobia navonok. Bližšie sa symbolu (znaku) venujem v podkapitole 2.2 Symbol.

0 ÚVOD

„*Laetentur caeli, et Exsultet terra, sonet mare et plenitudo eius; gaudebunt campi et omnia, quae in eis sunt.*“¹⁸

Veľkonočný chválospev je téma, ktorá až donedávna nemala na Slovensku, ale aj vo svete, väčšie vedecké štúdiá, či komentáre. Ani sama história nám nezanechala neskoršie meditácie svätcov nad týmto skrytým pokladom Cirkvi (s výnimkou hlbokých didaktických ilustrácií v Exsultetových zvitkov v beneventskej Cirkvi). Ťažká a súčasne tvorivá atmosféra sa predo mnou otvorila, keď vdp. Ladislav Šranko, napísal v r. 2005 diplomovú prácu na tému: *Veľkonočný chválospev v dejinách: jeho text a melódia v súčasnom slávení Veľkonočnej vigílie Rímskeho obradu*. Tak v prvom rade by som veľmi rád nadviazal na vynikajúcu prácu tohto odborníka a ospevovateľa chválospevu.

Ja som sa snažil svoju pozornosť viac orientovať na publikácie nemeckého pôvodu. Keďže som podľa svojho odboru budúci pedagóg, či katechéta, zvolil som aj jednoduchší štýl a formu, aby táto práca splnila aj svoje pedagogické poslanstvo. Rozhodol som sa tiež, že zvolím úplne inú štruktúru kapitol a tým aj smer k celkovému výsledku svojho skúmania. Vybral som totiž iba niektoré významné prvky z textu a jeho slávenia, ktoré ma oslovili a ktoré som hlbšie skúmal.

Moju pozornosť zaujala táto téma tým, že je to vznešený spev o najväčšom tajomstve dejín ľudstva. Za cieľ som si preto stanovil skúmať tento vznešený spev z rôznych aspektov a vyniesť z neho čo najviac medu pre svoj život i pre druhých. Prínosom mojej práce je dať čitateľovi okúsiť trochu zo vznešenosti liturgie a tajomstva Krista a súčasne som chcel touto prácou zviest' dlhoročný apologetický boj o tajomstvo liturgie.

Štruktúru práce som zvolil stupňovito od prísne ľudského pohľadu k Božskému v trojitom význame: *sensus historicus, symbolicus a plenior (liturgicus)*.¹⁹ Pri výklade

---

¹⁸ Ž 96, 11-12: „*Tešte sa, nebesia, plesaj, zem; nech more zahučí a čo ho napĺňa, nech sa raduje pole a všetko, čo je na ňom.*“ (Žalm predikatívnej chvály.)

tohto chválospevu prechádzam od zložitého textového a literárneho zmyslu, cez alegorické a typologické výklady cirkevných Otcov, až k plnému významu jednoduchých slov veľkonočnej Piesni vykúpených uprostred slávenia „*communio caritatis*“ pri liturgii. Toto delenie som prevzal len veľmi provizórne z dokumentu pápežskej biblickej komisie: *Interpretácie bible v Cirkvi* a dal mu nový význam v inom kontexte.

Prv než začnete čítať túto prácu, prečítajte si plné znenie galikánskeho veľkonočného chválospevu v prílohe. Bez toho nie je možné pochopiť líniu práce.

---

¹⁹ Zmysel historický, symbolický a plný (liturgický).

1 SENSUS HISTORICUS

Historicko-literárny zmysel veľkonočného chválospevu je ten, ktorý bol priamo vyjadrený inšpirovaným ľudským autorom, resp. autormi. Môžeme ho zistiť za pomoci presnej analýzy textu, ktorý je skúmaný vo svojom literárnom a historickom kontexte. Napriek bohatým materiálom nechcem tejto kapitole venovať až tak veľa priestoru, keďže by som len zbytočne písal to, čo spomínaná práca L. Šranka v slovenčine ponúka čitateľom. Okrem najnutnejších vecí, s ktorými budem pracovať ako s aparátom, uvádzam ďalšie, ktoré spomínaná práca neobsahuje.

1.1 Prehľad v danej problematike

V danej problematike je napísané pomerne málo. Jednak preto, že liturgia je vo všeobecnosti málo prebádaná oblasť a nie je tak zaujímavá pre samoučelné štúdium, pokiaľ nemá prameň v samom slávení. V slovenskej teologickej literatúre nájdeme krátke články v odborných časopisoch: Caban, P.: Veľkonočný chválospev Exsultét: Vznik a vývoj. In *Liturgia*, Roč. 16, č.1 (2006), s. 81-86; Caban P.: Vaše otázky – naše odpovede. In: *Duchovný pastier*, č. 3 (2005), ss. 186-188; Adamko, R.: Veľkonočný chválospev – Exsultét. In *Adoramus Te*, roč. 16, č.1 (2006), s. 16. Dôležitým medzníkom v tematike Exsultétu na Slovensku je diplomová práca môjho „veľkonočného“ predchodcu Ladislava Šranka: *Veľkonočný chválospev v dejinách, jeho text a melódia v súčasnom slávení Veľkonočnej vigílie Rímskeho obradu*.²⁰ Táto práca je vzhľadom k susednému Česku prelomovou prácou v oblasti tohto chválospevu.

V zahraničnej literatúre, anglicko-taliansko-nemeckej, možno nájsť desiatky článkov (podľa bibliografie Anthonyho Warda, S.M. publikovaného v *Notitiae* 396-397 v roku 1999, je evidovaných 215 článkov). Z tohto súboru vyniká výborné dielo od Fuchs, Guido / Weikmann, Hans M.: *Das Exsultét*. Pustet-Verlag, 2. Auflage 2005.

---

²⁰ Bližšie pozri zoznam bibliografických odkazov. Porov. aj krátke články: Šranko L.: Exsultet. In *Adsum*, č. 2 - 2006/2007, s. 9 a Symbolická reč Veľkonočnej sviece. In *Adsum*, č. 2 - 2004/2005, s. 3.

Časť maďarskej literatúry k tejto téme možno nájsť v práci L. Šranka v jeho záverečnej bibliografii. Česká bibliografia podobne ako slovenská venuje tejto tematike málo pozornosti. (Mohelník B.: *Velikonoční chvalozpěv*. In *Amen* 4/1999, s. 20-22).

Vo svojej práci najviac vychádzam z nemeckej literatúry, ktorá je v tomto zmysle jedinečná. Moje obľúbené citácie sú zo samotných prameňov ako sakramentáre, misály, ale aj vynikajúca práca H. P. Schmidta: *Hebdomada sancta I., II.* K jednotlivým ďalším aspektom chválospevu (postavenie včely, sviece, zornice...) však priberám aj odbornú biologickú, astronomickú a inú literatúru. Veľmi rád čerpám aj zo svojej bohatej zbierky cirkevných dokumentov, patristických textov, ktoré sú neoddeliteľným prameňom vzniku Exsultétu, ale aj fundované liturgické diela, ktoré sú mi majákom pre jeho správne chápanie.

1.2 Pôvod Exsultétu

Za priamych predchodcov Exsultétu sa predovšetkým pokladajú chválospevy na sviecu v deň Veľkej noci, ale v širšom zmysle aj každovečerné zapalovanie svetiel pri večerných žalmoch – tzv. lucernárium a v ešte širšom zmysle zapalovanie sviec a svetiel v židovských bohoslužbách, ako aj v rozličných kultoch pohanských náboženstiev.²¹

V židovskej bohoslužbe bol na nádvorí pri zápalnom žertvenníku tzv. večný oheň: „*Oheň na oltári bude stále horieť, nesmie vyhasnúť.*“²² Vo svätyni, teda v prednej časti Božieho stánku stál zlatý sedemramenný svietnik a na každom ramene bola lampa. Tieto lampy boli zapalované od svätého ohňa pri zápalnom obetnom oltári, horeli vo dne v noci a kňazi boli povinní každé ráno ich čistiť a každý večer naplňať najlepším olivovým olejom.²³ Aj v židovskej domácej bohoslužbe existuje dodnes obrad

---

²¹ Bližšie k jednotlivým fázam vývoja Exsultétu porov. Šranko, podkap. 1.1n.; Fuchs, s. 16nn.

²² Lv 6, 12.

²³ Porov. Mirkovič: *Pravoslávna liturgika*, s. 349.

zapaľovania šabatových sviec, ktorý koná pani domu:²⁴ „Požehnaný si Pane, Boh náš, Kráľ sveta, ktorý nás posväcuješ svojimi príkazmi a prikázal si nám zapaľovať sviece na sviatok.“²⁵

Ak hovoríme o lucernáriu v kresťanstve, už Skutky apoštolov spomínajú slávenie Eucharistie až do polnoci pri svetle: „V hornej sieni, kde sme boli zhromaždení, bolo mnoho lúčov.“²⁶ Svetlo bolo súčasťou liturgie vždy a to s praktického dôvodu, akurát je otázne, kedy nadobudlo väčšieho významu. „Fyzické svetlo už od prirodzenosti má v sebe čosi impozantné a čím je priestor osvetlenejší, tým viac imponuje a má väčší vplyv. Aj tento prirodzený zákon mal vplyv na užívanie svetiel počas bohoslužieb, a ustálilo sa pravidlo, že čím je väčší a významnejší sviatok, tým viac svetiel horí.“²⁷ Tento fakt dosvedčuje aj správa Euzébia, keď píše, že cisár Konštantín dal jasne osvetliť vo veľkonočnú noc celé mesto, pravdepodobne v cisárskej metropole: „Svätú vigíliu zmenil na denné svetlo. Obzvlášť vysoké sviece (kērou kionas – voskové stĺpy) boli zapálené v celom meste na to určenými ľuďmi. Boli tu ohňové fakle, ktoré osvetľovali každé miesto. Tak sa stala svätá vigília žiarivejšia než jasný deň.“²⁸

Svedectvo o jednom z najstarších lucernárii podáva aj sv. Bazil v závere diela o Duchu Svätom.²⁹

---

²⁴ Porov. Pesachová Hagada, s. XIV; Kunetka: *Eucharistie v kresťanskej antike*, s. 191.

²⁵ Pesachová Hagada, s. XIV; porov. aj Šabat [online]. [s.a.]. [Cit. 7.2. 2008]. Dostupné na: <<http://www.olam.cz/aktuality/sabat/shabat.html>>.

²⁶ Sk 20, 8.

²⁷ Mirkovič: *Pravoslávna liturgika*, s. 351.

²⁸ Porov. Eusebius: *Vita Constantini*. IV., č. 2 In Schubert: *Über Ursprung und Sinn der Osterkerze*, s. 98. Ako dôkaz môžeme uviesť aj Gregora Naziánskeho: *Oratio 45*. in *S. Pascha* n. 2.

²⁹ Porov. Bazil: *De Spiritu sancto* 29, 73 [online]. [s.a.]. [Cit. 7.2. 2008]. Dostupné na: <<http://www.olam.cz/aktuality/sabat/shabat.html>>www.newadvent.org/fathers/3203.htm>. Pracovný

preklad z angl. textu: *Teraz poskytnem ďalší dôkaz, ktorý snáď môže vyznievať ako nepodstatný. Pre jeho starodávnosť ho nemôže v žiadnom prípade obísť ten, koho obvinili z inovácie. Zdá sa, že našim otcom vyhovovalo neprijímať dar svetla večer v tichosti, avšak v okamihu jeho zjavenia vzdávali vďaky. Kto je autorom týchto slov vďakyzdania pri svetle lúčov nevieme povedať. Ľudia však používajú túto starodávnu formulu a nikto nikdy neobvinil z bezbožnosti tých, ktorí hovoria: „Chválime Otca, Syna a Božieho Ducha Svätého.“ A ak niekto pozná chválospev Athenogena, ktorý zanechal svojim priateľom na rozlúčku pred svojou cestou k dokonalosti na hranici, chápe zmysel mučeníkov vo vzťahu k Duchu. Viac nemám čo k tomu dodať. Grécky a nemecký text nájdeme v diele: Dölger: *Antike und Christentum 5: Lumen Christi*, s. 11-12. Athenogenes bol biskup v Sebaste v Arménii a zomrel ako mučeník za Diokleciánovho prenasledovania (311).*

V Rímskom ríte nachádzame najstaršie svedectvo o lucernáriu u Hippolyta Rímskeho: „*Večer, keď je prítomný biskup, diakon prinesie lucernu a postaví sa uprostred prítomných veriacich a prednesie vďaku. Najprv pozdraví: Pán s vami. A ľud odpovie: I s Duchom tvojím. Vzdajme vďaku Pánovi. Odpovie: Je to dôstojné a spravodlivé. Jemu patrí veľkosť a vyvýšenie so slávou. „Hore srdcia“ sa nehovorí, iba pri obeti. Potom nech sa takto modlí: Vďaky Ti vzdávame, Pane, skrze Tvojho Syna, Ježiša Krista, nášho Pána, skrze ktorého si nás osvietil, keď si nám zjavil svetlo neporušiteľné. Keď sme teda prekonali dĺžku dňa, prichádzame na počiatku noci nasýtení svetlom dňa, ktoré si stvoril k nášmu nasýteniu. Keď nám teraz z Tvojej milosti nechýba svetlo večera, chválime Ťa a oslavujeme Ťa skrze Tvojho Syna, Ježiša Krista, nášho Pána; skrze neho Ti patrí sláva, moc a česť s Duchom svätým teraz i vždy až na veky vekov. Amen.*“³⁰

Svedkami lucernária vo veľkonočnú vigíliu sú aj sv. Gregor Nysský³¹ a Gregor Naziánsky: „*Nebola to prvá nedeľa (tzn. Veľkonočná nedeľa), sviatok znovuzrodenia po svätej noci a nosení svetla?*“ A zároveň „*Svetlá, ktoré zapáliš, symbolizujú tamojšie nosenie svetla, čím vychádzame v ústrety Ženíchovi ako žiariace a panenské duše so svietiacimi lampami viery.*“³²

Ďalším dôležitým svedkom východnej i západnej tradície lucernária je Egeria v diele *Itinerarium Egeriae* (r. 384): „*O desiatej hodine, ktorú tu volajú lychnikon, a ktorú my nazývame lucernárium, sa znovu celý zástup zhromaždí do Anastasis, začínajú sa všetky lampy a sviece a zrazu nastane nesmierne svetlo. Oheň sa neprináša zvonku, ale berie sa znútra jaskyne, čiže spoza mreže, kde vo dne v noci stále svieti lampka. Dost'*

---

³⁰ Porov. Hippolyt Rímsky: *Apoštolská tradície* 25, s. 38; Kunetka: *Eucharistie v kresťanskej antike*, s. 191. O začínaní lúč pri večerných hostinách hovorí aj Tertulián v spise *Apologeticum* 39, 18. V diele *Ad nationes* I, 13 tvrdí, že tento zvyk pochádza zo židovskej tradície.

³¹ Porov. pozn. 155.

³² MPG 36, 612C In Schubert: *Über Ursprung und Sinn der Osterkerze*, s. 97-98.

*dlho sa spievajú žalmy a antifóny lucernária.*³³ A v ďalšom vysvetľovaní liturgických zvykov prichádza až k veľkonočnej vigílii, o ktorej píše, že „*sa slávi tak ako u nás.*“³⁴

Ani sv. Augustín nenecháva na svoje svedectvo čakať a v jednej veľkonočnej homílii hovorí: „*Lebo Boh, ktorý znamená svetlo v temnotách, ten nech nám dá jasný svit do našich srdc, aby sme vo vnútri robili to isté, čo robíme v dome modlitby zapalovaním svetiel. Boh nech ochráni bývanie, naše svedomie, a vyzdobme ho svetlami spravodlivosti. Nie my, ale Božia milosť voči nám, ktorej prisľúbenie máme, pretože prorok hovorí: Vynesiem tvoju spravodlivosť ako svetlo.*“³⁵

Nesmieme opomenúť ani veľkého básnika kresťanskej doby Prudentia, ktorý v diele *Cathemerinon liber* v jednom veľkonočnom hymne – *De novo lumine paschalis sabbati* ospevuje Boha ako svetlo.³⁶

1.2.1 Staršie svedectvá o chválospevoch na sviecu

Najstarším svedectvom o tom, že sa spieval na Veľkú noc chválospev je Hieronymov list z r. 384 a zdá sa, že listu predchádzala prosba Praesidia, aby mu napísal text chválospevu sviece a zdôvodnenie alebo vysvetlenie zvyku. Pravdepodobne diakon Praesidius chcel tento chválospev zaviesť doma v severotalianskom meste Piacenza. Pozrime sa bližšie, čo Hieronym píše:

„Hieronymus, pozdrav bratovi Praesidioví.

Žiadna vec – hovorí jeden starý autor komédií – nie je tak jednoduchá, aby nebola ťažká, keď ju robí človek s nevôľou. Ak si onen myslel, že sa jednoduchá vec udeje pri srdci s nevôľou ťažko, čo mám potom podľa tvojho názoru povedať ja v mimoriadne dôležitej veci bez akejkoľvek vzdelanej výrečnosti? Lebo všetci, ktorí chceli hovoriť

---

³³ Egeria: *Pút do Svätej zeme*, s. 125.

³⁴ Egeria: *Pút do Svätej zeme*, s. 171. Je pravdepodobné, že osobitý obrad lucernária prevzala západná liturgia z východnej tradície, ale len vo veľkonočnej vigílii, pretože iba na tomto mieste Egeria bližšie nevysvetľuje zvyklosti, keďže ich považuje za rovnaké.

³⁵ Sv. Augustín: *Sermons*. In Schubert: *Über Ursprung und Sinn der Osterkerze*, s. 98.

³⁶ Dôležitý pre pochopenie lucernária je aj *Hymnus ad incensum lucernae* v tej istej knihe.

o chválospeve sviece, ako sa tak hovorí, nadúvali plachty vetrami svojho ducha a akoby práve teraz vyplávali na veľkú vodu a stratili z očí blízke pobrežie.

Prečítaj 5 kníh Mojžišových, prejdi Starý zákon a nikde nenatrafiš v Božej obetnej službe na nič o mede, vosku, ale za to na svetlo lúč a plameň udržiavaný olejom. Čo som však argumentoval starým zákonom? Prejdi spisy Nového zákona. To sú, myslím, štyri evanjeliá, Skutky apoštolov a listy, Zjavenie sv. apoštola Jána, to je všetko. Je tam niekde vosková svieca? Nič neukáže ženích na konci (z neba) doznievajúcего evanjelia (Apokalypsa) medzi siedmimi svietnikmi a lampami zo zlata, ako sem pristúpi?“

A na konci listu píše: *„To sa nauč z chválospevu sviece. Toto svetlo ťa vztýči, postaví z pestrých kvetov. Bud' vôbec sám včelou. Znázorňuje sa Deborino víťazstvo. Barak má s tebou prenasledovať Siseru a po záchrane Izraela máš ty, sudca, opakovať pieseň, aby Kristus priniesol med. Ak budeš mať pripravenú lampu, potom, keď príde ženích, nebudeš spať a vstúpiš s kráľom na svadobnú hostinu.“³⁷*

Ďalším svedectvom o chvále je sv. **Augustín**, ktorý vo svojej veľkej práci *De civitate Dei* mimochodom spomína: *„A tak je to aj s každým iným stvorením, ktoré je v sebe dobré, ale milovať ho možno dobre aj zle. Dobré vtedy, ak sa zachová poriadok, zle, ak sa poriadok poruší. O tom som v krátkosti v chvále na Sviečku takto zaveršoval:*

*Tvoje dary sú dobré, lebo ty si ich dobrý Stvoriteľ,
naše nie je v nich nič, okrem hrišnej lásky,
keď miesto teba neprávom milujeme tvoje stvorenie.“³⁸*

Dobrym prameňom je aj *Liber pontificalis*, ktorý takto píše o **pápežovi Zosimovi** (417-418): *„Zosimus, národom Grék, z otca Abramia... Tento dal nariadenie, aby diakoni mali ľahké prikrývky z ľanových plášťov počas obsluhovania, a aby požehnávali sviecu...“* a ďalej píše: *„Zosimus, národom Grék, z otca Abramia... Tento ustanovil v Cirkvi mnohé veci a dal nariadenie, aby diakoni mali ľahké prikrývky z ľanových*

³⁷ Pracovný preklad z nemeckého textu: *Über Ursprung und Sinn der Osterkerze*, s. 96.

³⁸ Porov. Sv. Augustín: *Boží štát. II. zväzok. XV. kniha, XIX. kapitola*, s. 66. Tento slovenský preklad je dosť nepresný.

*plášťov; a aby počas obsluhovania s povolenou voľnosťou požehnali sviecu...*³⁹ Je to príklad galikánskeho zvyku v Ríme. Či v samom meste zostavovali text chvály na sviecu alebo nie nám však nie je známe. Pozrime sa ešte na dôležitú správu v Pontificale Romanum z 12. stor.: „*Toto je zvyk Rímskej Cirkvi. Ale podľa ustanovenia blahoslaveného Zosima pápeža, veľká svieca, ktorá má byť požehnaná sa položí na svietnik pred oltárom, klérus a ľud sa zhromaždí blízko k nemu a prichádza diakon, ktorý má požehnať sviecu a s rydlom urobí kríž na samej svieci a opisuje A a Ω a rok od narodenia Pána...*“⁴⁰

1.2.1.1 Benedictio cerei⁴¹ – Galikánsky Exsultét (4. – 5. stor.)

Galikánsky veľkonočný chválospev s veľmi malými zmenami je dodnes používaný v rímskej liturgii vo Veľkonočnej vigílie a je predmetom našej práce. Územie Gálie je v severozápadnej časti Talianska a ďalej smerom na západ. Jej územná blízkosť, ale aj dejinné súžitie od 4. stor. pred Kr., sú príčinou kultúrnej výmeny a ovplyvňovania. Postupne v stredoveku dochádza k silnému premiešavaniu rítov a tak dnešná rímska liturgia má v sebe adaptovaných množstvo galikánsko-franských a iných liturgických prvkov.⁴² Liturgia Franskej ríše (gallicana) je najprv Karolom Veľkým porímštená, čoho výsledkom je zmiešaná liturgia. V 10 stor. Rímska cirkev bola slabá (stredoveká dekadencia) a následne liturgia Rímsko-franská (knihy) bola prinesená do Ríma pod vplyvom Ottomanov. Táto rímsko-franská liturgia bola definitívne akceptovaná, ako „nová“ rímska liturgia, ale bolo potrebné celé dve storočia aby sa preklenuli všetky ťažkosti zo spojenia dvoch odlišných tradícií.⁴³ Takto Galikánsky veľkonočný chválospev postupne vytlačil všetky ostatné veľkonočné chválospevy.

---

³⁹ Liber pontificalis. ed. L. Duchesne. Paris 1886. I 87 a 225. In Schmidt: *Hebdomada sancta II*, s. 628.

⁴⁰ Pontificale Romanum saeculi XIII 32.10. In Schmidt: *Hebdomada sancta II*, s. 628.

⁴¹ Požehnanie sviece.

⁴² Porov. pozn. 39, 40. Liber pontificalis o tom nepriamo svedčí.

⁴³ Porov. Káčerik A.: *Liturgické knihy*, s. 14.

V prílohe 1 uvádzam celé znenie tohto chválospevu aj s prekladom, ktorý výborne spracoval L. Šranko vo svojej práci.

1.2.1.2 Benedictio cerei Ambrosiana – Ambroziánsky veľkonočný chválospev (5. stor.)

Text tohto chválospevu pochádza z úplne inej tradície, ako Galikánsky Exsultét. Hymnický úvod: *Exsultét iam angelica* je rovnaký ako v Galikánskom a benevenstskom chválospeve, ale nespieva sa tam vôbec o včele, o zornici, noc sa spomína len dva krát. Veľa pozornosti sa venuje svieci a podrobnému opisu Božej prírody.

1.2.1.3 Benedictio cerei – Gelaziánske – *Deus mundi conditor* (6. – 7. stor.)

Sacramentarium Gelazianum nám pri Svätej sobote uvádza znenie prastarej modlitby, ktorá sa modlila nad svetlom. Diakon prišiel do presbytéria, kde je zhromaždený ľud a kňaz, urobil kríž nad sviecou, zapálil ju a vykonal nad ňou toto *benedictio cerei*:

„Bože, zakladateľ sveta, pôvodca svetla,⁴⁴ tvorca hviezd, Bože, ktorý si jasným svetlom odhalil svet ležiaci v temnotách, Bože, z ktorého nevysloviteľnej moci si vzala všetka jasnosť svoj počiatok: Teba vzývame v твоjich dielach a v tejto presvätej noci vigílie pokorne ti prinášame z твоjich darov sviecu; Nie z tuku poškvreného mäsa, nie nakazenú svätokrádežným ohňom, ale z vosku ti prinášame poslušnosťou získané. Veľké teda tajomstvo a tejto noci obdivuhodnú sviatosť treba zahrnúť patričnými chválami. Lebo v tomto tajomnom zázraku nedeľného vzkriesenia vtrhol deň a zmizli dávne tmy a smrť predtým odsúdená na večnú noc, ožiarená silou jasného svetla, bola omráčená a zviazaná nedeľným víťazstvom a čo podliehalo prvotnému temnému previneniu a bolo

---

⁴⁴ V tejto súvislosti je zaujímavé, že aj Prudentius spomína výraz „*auctor luminis*“ vo svojom diele *Sancti Romani martyris contra gentiles dicta*. Neskoršie modlitby používali „*conditor luminis*“ – druhá modlitba požehnania ohňa vo vigílii Tridentskej liturgie.

odsúdené do otroctva, zažiarilo zázračne jasom slobody mocou zázraku tejto noci. / V sile teda jasnosti/ V úcte sa teda skláňame ako vyžaduje ľudská nábožnosť a obetujeme, tebe Bohu tvojej láskavosti, horiace /pokojné/ sviece a v pokornej viere ich prinášame a velebíme tvoju velebnosť. Žiara tohto plameňa je totiž tá istá, v ktorej sa ráčila Božská moc zjaviť Mojžišovi, keď ho vyzval, aby v žiari záchranného plameňa /svetla/ vyviedol vyvolený ľud zo zeme otroctva. /Tak ako to naznačil v ohni pece, sľuboch panovníka pod vábivými náznakmi – sľubmi/. Lebo ako sa hrôza temnôt, vďaka tomuto svetlu premáha, tak Pane, bremeno hriechov je zničené svetlom tvojho majestátu. Ako totiž obdivujeme začiatok tejto podstaty, je treba, aby sme chválili počiatok vo včelách. Včely sú užitočné v znášaní, najčistejšie v tvorení. Budujú bunky z vosku, v čom sú učiteľkami človeka. Kladú nohy na kvety, ale kvetom tým neuškodia. Nerodia, ale ústami skúmajú počaté plásty, ako podivuhodným spôsobom Kristus prichádza z Otcových úst. Plodná je v tomto panenstve, ako ju nasleduje aj náš Pán, keď sa rozhodol mať telesnú Matku z lásky k panenstvu. Toto teda Pane, hodné tvojich svätých oltárov prinášame ti ako dary, ktorými ťa kresťanské náboženstvo neváha tešiť.“⁴⁵

1.2.1.4 Ostatné chválospevy a požehnania

Zo známejších prameňov ešte treba spomenúť dve *Benedictio cerei* – od Ennodia z Pavie († 521), *Benedictio lucerne mozarabica et benedictio cerei mozarabica* od Izidora Sevilského († 636) známe tiež ako starošpanielský chválospev, *Vetus Itala* tiež známe ako *Benevantské praeconium*, *Praeconium paschale Escorial* sporného veku (asi 6. stor.).⁴⁶

Pre nedostatok priestoru nebudem bližšie rozoberať tieto chválospevy, hoci majú tiež svoju neodlučiteľnú dôležitosť v dejinnom chápaní veľkonočného tajomstva a sú dôkazom platnosti Ježišových slov: „Ešte veľa vám mám toho povedať, ale teraz by ste to

⁴⁵ Pracovný preklad. Latinské znenie celého textu viď Mohlberg: *Sacramentarium Gelasianum*, 425, s. 68.

⁴⁶ Bližšie porov. Šranko, *Veľkonočný chválospev*, s. 23-24; Schmidt: *Hebdomada sancta*, s. 627 nn.

*nezniesli. Keď príde on, Duch pravdy, uvedie vás do plnej pravdy, lebo nebude hovoriť sám zo seba, ale bude hovoriť, čo počuje, a zvestuje vám, čo má prísť. On ma oslávi, lebo z môjho vezme a zvestuje vám.*⁴⁷

1.2.2 Veľkonočná homília Asteria Sofista (325-341)⁴⁸

Asterius Sofist sa narodil v druhej polovici 3. stor. v Kapadócií a bol povolaním rečník, advokát a filozof (sofista). Bol žiakom Lukiana z Antiochie a bol pripravovateľom extrémneho arianizmu. Hoci bol len laikom, vyznačoval sa svojimi kázňami a cestami v Sýrii aj Palestíne. Po Nicejskom koncile sa odvrátil od extrémneho arianizmu a v r. 341 zomrel v Kapadócií.

Medzi jeho žalmovými homíliami sa nachádza 10 kázni o žalmoch 5, 8, 11, 15, 18 a 44 určené novopokrsteným vo svätej noci a veľkonočnom týždni. Tieto homílie boli pravdepodobne prenesené v rokoch 325 – 341. Pre náš účel bude veľmi vhodné spomenúť najmä 5. homíliu na žalm 5 v druhý deň veľkonočného týždňa pod názvom: *Na koniec o dediaci Cirkvi*. Uvedme si krátky úryvok, ktorý možno pokladať za predchodcu chvály na noc, ktorú obsahuje aj náš Exsultét:

„Dalo sa vidieť dvojité divadlo:

*Keď bol Kristus ukrižovaný, deň sa zatemnil,
a keď vstal z mŕtvych, noc bola jasná ako deň.*

Prečo sa deň zatemnil?

Pretože je o Kristovi napísané:

Temnotu si prehodil ako plášť. (Ž 17, 12)

Prečo sa rozjasnila noc ako deň?

Pretože prorok hovorí:

---

⁴⁷ Jn 16, 12-14.

⁴⁸ Spracované podľa: Maur, H.: *Eine Vorform des Exsultét in der grieschen Patristik; Der Osterlobpreis Asterius des Sophisten*. Žiaľ, nemôžem bohaté materiály, ktoré som preštudoval tu zverejniť, lebo mi to nedovoľuje priestor práce. Bližšie texty mám preložené k dispozícii a je tu naozaj veľa zaujímavých vecí, napr. z Asteriových textov možno badať ranokresťanskú nadšenosť a radikálnosť, ktorá mi je osobitne veľmi milá.

Temnota nebude pred tebou tmavá a noc bude jasná ako deň (Ž 138, 12).

Ó noc, jasnejšia než deň.

Ó noc, žiarivejšia než slnko.

Ó noc, belšia než sneh.

Ó noc, oslňujúcejšia než blesk.

Ó noc, osvetľujúcejšia než fakľa.

Ó noc, chutnejšia než raj.

Ó noc, oslobodená od temnoty.

Ó noc, naplnená svetlom.

Ó noc, zaháňajúca spánok.

Ó noc, ktorá učí bdieť s anjelmi.

Ó noc, hrôza démonov.

Ó noc, túžba roka.

Ó noc, družička Cirkvi.

Ó noc, matka novoosvietených.

Ó noc, v ktorej bol diabol olúpený.

Ó noc, v ktorej voviedol Dedič dedičku do dedičstva:

do dokonalosti určenej pre dediacich.“⁴⁹

Paralely k Exsultétu bijú do očí. Paradoxom je napr. aj to, že hoci je to homília na žalm 5, tento text analyzuje Ž 138, 12, ktorý je jediným citovaným miestom v Exsultéte. V Exsultéte nájdeme 4 – 5 krát formuláciu *Haec nox est* a tiež Ó–zvolania, rovnaké starozákonne paralely na svetlo, exodus, zmŕtvychvstanie Krista, krst a víťazstvo nad Satanom. Napriek týmto mnohým nápadnostiam, nie je možné dokázať vzťah literárnej závislosti. Je však možné, že autor Exsultétu pozná Asteriov chválospev, keďže oblasť severného Talianska, kde Exsultét vznikol, je známa ako dotykový bod latinskej a gréckej literatúry.

---

⁴⁹ Porov. Maur: *Eine Vorform des Exsultét in der grieschen Patristik*, s. 70. Text je mimochodom aj svedectvom o lucernáriu, ktoré bolo spojené s veľkonočnou slávnosťou. Asterius veľmi intenzívne čerpá zo starozákonnej židovskej paschy.

Na záver nemôžem zabudnúť aspoň menovite spomenúť dôležitú veľkonočnú homíliu Melitona Sardského, ktorá je jedna z najstarších prameňov o teológii veľkej noci z 2. stor. Hlboké pasáže typologického výkladu sú tiež späté s našim veľkonočným chválospevom.⁵⁰

1.3 Autor

Spievať veľkonočný chválospev prináležalo diakonovi, ako o tom svedčia aj viaceré historické správy vyššie. Hoci nevieme, kto bol autorom, vieme skoro s istotou, že to bol (resp. spieval) nejaký diakon pravdepodobne v Hornom Taliansku. Tradícia najviac polemizuje nad sv. Ambrózom. Vieme, že bolo zvykom dávať pôvabným textom významného autora, aby sa text presadil. V Exsultáte sa objavuje syntéza východnej i západnej teológie, resp. dvoch škôl: maloazijskej i alexandrijskej,⁵¹ ktorá je Ambrózovi vlastná,⁵² takisto sú tu jeho vlastné citáty. Nemôžeme teda Ambróza úplne vylúčiť z autorstva tohto chválospevu.

Opát Capelle OSB pred viacerými rokmi zverejnil úvahy, v ktorej pripísal autorstvo svätému Ambrózovi.⁵³ Šesť rokov na to vydáva Bonifatius Fischer OSB ostrú reakciu, v ktorej vyvracia Ambrózovo autorstvo Exsultátu. Uvádza mnoho dôkazov. Každopádne nemožno uprieť veľký vplyv Ambróza na tento chválospev. Ambróz nikdy Exsultát nespieval (Bol vysvätený za biskupa osem dní po krste – 7. decembra 374). Chválospev obsahuje citát z Ambrózových diel, ale je málo pravdepodobné, že by Ambróz citoval sám seba. V texte Exsultátu je použitá vulgárna latinčina, sú tu arytmičné

---

⁵⁰ Slovenský text je v *Liturgia hodín. Druhý zväzok. Štvrtok vo Veľkom týždni*, s. 420 - 421 a Veľkonočný pondelok, s. 524-525. Bližšie porov. Bonner, C.: *The homily on the Passion by Melito, Bishop of Sardis. Studies and Documents XII*. London, Philadelphia, 1940.

⁵¹ Porov. Fuchs: *Das Exsultát*, s. 13. Exsultát je krásna kompilácia týchto dvoch škôl chápania Paschy a môžeme v ňom vidieť, čo všetko prešlo do liturgie z tej bohatej diskusie o Pasche. Na jednej strane vidíme antropologický aspekt – Boh vykupuje a obnovuje človeka, ktorý prechádza od nerestí k čnosti, na druhej strane kristologický aspekt umučenia a obetovania sa.

⁵² Významná je jeho korešpondencia s Bazilom veľkým: *Listy II. List 197*. s. 16. Vplyv Bazila na Ambróza je zjavný aj z vydania rovnomenného diela *Hexameron*.

nepresnosti, gramatické chyby, nesprávne prevzaté citácie, čo neprislúcha tak veľkému rečníkovi ako bol Ambróz.⁵⁴

Autorom teda najpravdepodobnejšie bol vzdelaný diakon, ktorý žil neskôr, ale poznal veľmi dobre Ambrózov štýl, diela a teológiu a v texte chválospevu ho viackrát cituje. Nebol však tak veľkým rečníkom ako Ambróz.

1.4 Zvitky (rotulus)⁵⁵

Zvitky Exsultétu sú čisto regionálnou záležitosťou južného a stredného Talianska, tak v čase, ako aj v mieste. Existuje 28 exemplárov⁵⁶ napísaných medzi 10. – 13. storočím. Všetky okrem jedného boli napísané beneventanskou minuskulou a písali sa na pergamen a jednotlivé listy sa potom zošivali a vytvorili zvitok dlhý až niekoľko metrov.

Zvitky Exsultétu vďačia za svoj pôvod originálnej myšlienke beneventskej cirkvi,⁵⁷ ktorá nebola prijatá v žiadnom inom západnom centre. Pôvod tejto myšlienky bol v praktickom želaní, aby sa nemusela nosiť celá kniha, ale len tá časť, kde boli práve používané texty (napr. pri krstiteľnici *Benedictio fontis*). Takto vznikali malé libelli – „výňatky“. Keďže Benevent bol politicky, kultúrny a cirkevne do neskorého stredoveku pod vplyvom Byzancie, veľký vplyv na originalnosť zvitkov mal aj vzor z východu, kde boli veľmi časté ilustrácie liturgických textov. Pôvodne boli ilustrácie len okrášleniami, doplnkom textu a neskôr sa písmo a miniatúry dali na rovnakú váhu. Už od 11. stor. sa objavuje myšlienka, že tieto obrázky majú pôsobiť didakticko-katechetickým účelom. (Je to však sporné, keď si uvedomíme, aké boli obrázky malé, vzdialenosť ľudí od ambóny

---

⁵³ Capelle, B.: „L'Exultet“ pascal, oeuvre de Saint Ambroise'. In *Miscellanea Giovanni Mercati*. Citta del Vaticano: Biblioteca Apostolica Vaticana. Vol. 1, 1946. s. 219-236.

⁵⁴ Viac dôkazov pozri u Fischera: *Ambrosius der Verfasser des österlichen Exultet?* s. 61-74. Fischer sa v článku zaoberá hĺbkovou lingvistickou analýzou celého textu, pričom vyvracia dôkazy Capelleho.

⁵⁵ Celá kapitola je spracovaná podľa Fuchs: *Das Exsultet*, s. 112-117.

⁵⁶ Kelly vo svojej práci (porov. pozn. 57) menuje až 30 exemplárov a kladie ich až do 15. stor.

⁵⁷ Vynikajúca kniha o tejto téme je T. F. Kelly: *The Exsultet in the Southern Italy*. New York and Oxford: Oxford University Press, 1996. 384 s.

chabé svetlo paškála a veľkosť chrámu. Skôr je pravdepodobné, že cieľovou skupinou týchto ilustrácií mohol byť klérus, ktorý bol bližšie a poznal symboliku ikonografie.) V 12. stor., keď dochádza k prechodu ku Galikánskemu chválospevu, dochádza aj k otočeniu obrázkov oproti textu a niekedy sa pri tom omylom pomenilo aj poradie.

Z množstva ilustrácií rozličných zvitkov možno odvodiť štyri základné tematické okruhy:

1. Zobrazenie liturgických úkonov (diakon pri ambóne).
2. Biblické scény vychádzajúce z textu (prechod cez červené more, zmŕtvychvstanie, pád do hriechu, ukrižovanie).
3. Perzoniifikácie – zobrazenie jednotlivých pojmov: *tellus, caligo, tenebrae, Ecclesia, nox, dies...*⁵⁸
4. Výnimočné slovné spojenia – *angelica turba caelorum, fratres carissimi*, zobrazenia včiel spojené s narodením Krista alebo trónivej Božej matky, alebo *magnis populorum vocibus...*⁵⁹

Najstarší zvitok Vat. Lat. 9820 bol napísaný a omaľovaný v skriptóriu katedrály v Benevente (cca. 985 - 987) pre kláštor sestier od sv. Petra.⁶⁰ Pôvodne bol text beneventský, ale neskôr ako palimpsest prepísaný na Galikánsky. O obrázkoch Von Gray hovorí, že sú pravdivým zobrazením Exsultetu, z časti verné symbolicko-metaforickej ranokresťanskej tradícii, z časti naratívne, podrobné a realistické reprodukcie liturgického priebehu.⁶¹

Najilustrovanejším zvitkom je zvitok Troia 3, ktorý je 6,25 metrov dlhý a 25,5 cm široký. Vznikol v stredotalianskom meste Troia v 12. stor. Tento zvitok obsahuje najviac obrázkov, pričom text je tu rovnako smerovaný ako obrázky.

---

⁵⁸ ...zem, mrákava, temnota, Cirkev, noc, deň...

⁵⁹ ...anjelský zbor nebies, najmilovanejší bratia...mocný hlas ľudu...

⁶⁰ Aj dnes sa v niektorých kláštoroch vyrábajú takéto zvitky pre liturgické používanie, napr. ženské benediktínske opátstvo Mariendonk v Grefrath bei Kempen na západe Westfálska v Nemecku.

⁶¹ F. Vongrey: Ikonographische und kunsthistorische Einführung, 108. In Fuchs: *Das Exsultet*, s. 116.

Z ďalších známych zvitkov je Bari 1, Fondi, Pisa 2 (až 8,9 metrov dlhý, obrázky sú opačne ako text), Casanatense, Barberine. Texty sú prevažne už Galikánske chválospevy.

Niekoľko ukážok týchto zvitkov uvádzam aj v obrázkovej prílohe.

2 SENSUS SYMBOLICUS

Druhý stupeň poznania textu je jeho duchovno-symbolický zmysel. Tento zmysel v sebe obsahuje hlbší pohľad na vec. Predovšetkým je to jeho znakové vyjadrenie. Veľkonočný chválospev je krásna typologicko-symbolická syntéza veľkonočného posolstva. Obsahuje bohaté narážky na Starý zákon, úzko je prepojená aj s liturgickým dianím, Božím slovom, ktoré sa v tú noc číta, s liturgiou krstu i s celým stvorením.

V tejto kapitole ponúkam množstvo textov, ktoré som nazhromaždil v priebehu viacerých rokov štúdia patristiky k Exsultétu. Nechám na čitateľa, aby si z týchto textov vytvoril svoj vlastný teologický rámec pre tento chválospev. Ešte pred tým však musím načrtnúť dôležitú problematiku prekladov, pri ktorých sa často krát stráca aj teologické posolstvo textu, a tiež chápanie symbolu a jeho vysvetlenie, aby bolo jasné, čo sa pod tým v tejto práci myslí.

2.1 Problémy prekladov

Veľkým problémom pokoncilovej reformy je prekladanie textu do národných rečí. Stáročia formovaná a utváraná rímska liturgia sa vo svojej teológii, formách a spôsoboch myslenia hlboko udomácnila v latinskom jazyku a jej kultúrnom svete. Adaptácia tohto rítu do národných jazykov, a niekde aj do kultúr, je ťažkou dilemou. Je to ako by ste chceli Mozartovu symfóniu g-mol transponovať do a-mol. Takáto transponácia je často spojená aj so zmenou nástrojov a prispôsobená možnostiam nového obsadenia, príp. schopnostiam hudobníkov. Bežný človek, ktorý príde do filharmónie by si to ani nevšimol, na konci predstavenia s chuťou zatlieska a odíde. Profesionál, ktorý pozná originálnu verziu prežíva veľkú úzkosť. Mozart, keď komponoval túto symfóniu, poznal dokonale krásu g-molovej stupnice, jej charakteristickú farbu a napätie. Žiadna iná stupnica nemôže tento odtienok vyjadriť.

Jedna vec je inkulturácia kresťanstva a posolstva Ježiša Krista, jedna vec je inkulturácia liturgie, ale je veľmi zvláštne hovoriť o inkulturácii rímskej liturgie. Jej vnútorná krása je práve v štruktúre, ktorá je jej vlastná a ktorú ťažko možno obliecť do iných šiat.

V tomto duchu je práca prekladateľa neskutočne náročná. Veľkým problémom pri preklade býva aj plytkosť teologického myslenia prekladateľa. Norbert Lohfink SJ to spomína vo svojom kritickom preklade Exsultétu do nemčiny takto: *Pri tomto preklade vychádzam z trochu iného predpokladu než autori nemeckých textov MB 1975. Som názoru, že nie každá úradná modlitba liturgie musí byť taká, že ju každý priemerný účastník liturgie už pri prvom počutí úplne pochopí a hneď si ju vnútorne môže osvojiť. Také nikdy neboli ani latinské modlitby. Z jazykového hľadiska boli vysokou umeleckou prózou plnou intertextových vzťahov k Biblii a teológii Otcov, ktoré sa v žiadnom prípade nedali pochopiť hlboko už pri prvom počutí. Vovádzali účastníka liturgie do diania modlitby, ktoré ho ako jedinca v jeho momentálnej situácii úplne presiahla. Tieto modlitby boli také, že mnohým účastníkom vedeli niečo povedať, ale nie každému jednotlivcovi to isté. Aj po viacerých rokoch, keď boli už často počuté, vedel človek v nich nájsť niečo nové. To však neznamená, že človeku, ktorý ich počul prvý raz boli úplne nezrozumiteľné. Obsahovali obrovské bohatstvo, ktoré sa pri preklade do iného jazyka nesmie zanedbať. Kvôli svojej vnútornej plnosti mohli novému poslucháčovi poskytnúť aspekty, ktoré vnímal ako zriedkavé, urážlivé, tajuplné, potrebné vysvetliť. Pri podarenom preklade to nemôže byť inak.*⁶² Plne sa stotožňujem a dodávam, že celá liturgia sama o sebe presahuje človeka a je tajomstvom, tak v celku ako aj v jednotlivých častiach. Latinskému jazyku je táto charakteristika vlastná, pri prekladoch je treba zachovať tento dôležitý aspekt.

---

⁶² Porov. Lohfink: *Die deutsche Übersetzung des Exsultét*, s. 41-42.

2.2 Symbol (gr. *symballein*)

Hneď v úvode chcem povedať, že neexistuje ucelená definícia symbolu. V slovníku na začiatku práce som stručne uviedol svoj postoj k danej problematike. Najistejšou cestou bude vychádzať z gréckej pôvodiny slova a vysvetľovať ho takto: „Symbol je teda znamením skladajúcim sa z dvoch zložiek: z viditeľnej časti a z naznačovanej nadzmyslovej skutočnosti. Až ich spojením sa celok stáva zrejším.“⁶³ Symbol potom nie je svieca sama o sebe, ale Kristus, ktorý v nej osvecuje oči nášho srdca. Ani včela nie je symbol, ale Mária, ktorá sa v nej panensky zračí, pripravujúc vosk na dielo vykúpenia. Rovnako zornica nie je nič iné, ako Cirkev, ktorá je ešte v noci, ale už teraz žiari odzrkadľujúc Slnko, ktoré nikdy nezapadá. Ved' nakoniec Kristus sa stáva príchodom na svet najhlbším, najobsažnejším a najbohatším symbolom otvárajúcim nekonečné Božie dimenzie.⁶⁴ Tak sa Kristus javí ako pravzor, podľa ktorého bol stvorený človek a všetky obrazy majú zmysel vo svetle a tieni tohto pravzoru, ktorého žiara sa v nich zrkadlí a zjavuje!⁶⁵

Sv. Augustín hovorí o znaku takto: „Znak je totiž vec, ktorá popri dojme, akým na naše zmysly účinkuje, spôsobuje, že pomocou nej vstupuje do našej mysle čosi iné, ako je to v nasledovnom prípade. Keď zazrieme stopu, usúdime, že zvieru, ktorému táto stopa patrí, prešlo okolo. Keď zbadáme dym, poznáme že sa pod ním nachádza oheň...“⁶⁶

Častú problematiku symbolu a znaku rieši rozdelením znaku na „prirodzené a dohodnuté. Prirodzené sú tie, ktoré bez akéhokolvek zámeru či túžby použiť ich ako znaky, vedú k poznaniu niečoho; deje sa to napríklad v prípade dymu, ktorý naznačuje oheň. Lebo je to tak nie na základe nejakého úmyslu urobiť z toho znak, ale skôr vďaka vnímavosti voči skúsenostiam prichádzame k poznaniu, že je dolu oheň, dokonca aj keď nevidíme nič iné len samotný dym. Na druhej strane dohodnuté znaky sú tie, ktoré si živé

---

⁶³ Adam, A.: *Liturgika*, s. 92.

⁶⁴ Porov. Adam, A.: *Liturgika*, s. 95.

⁶⁵ Porov. Lurker: *Slovník biblických obrazů a symbolů*, s. 11.

⁶⁶ Sv. Augustín: *O kresťanskej náuke*. Kniha II., č. 3, s. 57.

*bytosti vzájomne vymieňajú s cieľom ukázať druhým, tak ako je to len možné, svoje pocity, vnemy alebo myšlienky.*⁶⁷

Augustín sa zaoberá aj problémom chápania symbolov v Písme a tvrdím, že veľmi podobne to platí aj v liturgii: „*Preto Duch Svätý úžasným spôsobom, múdro a blahodarne usporiadal sv. Písma tak, aby jasnejšie úseky uspokojili náš hlad a aby tie, čo sú menej zrozumiteľné, podnecovali našu chuť.*“⁶⁸

Rád by som pri tejto príležitosti vzniesol trochu kritiky na adresu tých, ktorí celý význam symbolov zužujú do jeho historického vývoja bez ohľadu na ich pôvodný význam daný Stvoriteľom. Boh dal pri stvorení sveta do celého stvorenstva svoju pečat',⁶⁹ pričom táto pečať bola najviac znetvorená v prípade človeka, ktorý odmietol Boha. *Súlad so stvorením je porušený: Viditeľné stvorenie sa človekovi odcudzilo a stalo sa mu nepriateľským.*⁷⁰ Okrem toho následkom hriechu je aj *nezdravé pripútanie k stvoreniam.*⁷¹ Takto význam prírody a stvorenstva (voda, oheň, vosk, včela, zornica, slovo, spev a ďalšie symboly...) v uskutočňovaní oslavy Boha sa človeku dôsledkom hriechu stáva zložitým a niekedy nebezpečným sklznúť k nezdravej náklonnosti k samej veci. Z toho dôvodu nie je nezvyčajným aj v Písme, že sa stretávame s ambivalenciou, dokonca možno hovoriť o dialektike symbolu, keď jeden symbol predstavuje život i smrť.⁷² Táto rozdvojenosť je však výsledok hriechu.

Teológovia tento model často prehliadajú a pri hľadaní významu liturgických symbolov vychádzajú z tradičnej štruktúry: Najprv sa objavuje symbol (napr. oheň, či svieca) v pohanskom kulte božstvom, v priebehu dejín tento symbol „prevezme“ židovský národ a dá mu hlbší význam a nakoniec ho prevezme kresťanská obec, ktorá mu dá ešte hlbší význam. Nie že by to tak z vonkajšieho pohľadu nebolo, ale neraz takéto

---

⁶⁷ Porov. tamže.

⁶⁸ Tamže, č.8, s. 60.

⁶⁹ „*Všetko stvorené ukazuje na Stvoriteľa.*“ (Lurker: *Slovník biblických obrazů a symbolů*, s. 15.)

⁷⁰ Katechizmus Katolíckej Cirkvi, 397.

⁷¹ Tamže, 1472.

⁷² Porov. Lurker: *Slovník biblických obrazů a symbolů*, s. 15.

dedukcie vedú až k záverom, že liturgia a jej časti majú svoj pôvod v pohanskom kulte.⁷³ Ešte raz teda chcem zvýrazniť, že symboly majú svoj pôvod v stvorení sveta, kde im dal Boh svoju pečať, aby naznačovali jeho obdivuhodnú slávu. Po ľudskom páde človeku pripomínali Božiu veľkosť a nabádali človeka k hľadaniu Boha. Keď teda Cirkev definitívne prevzala symboly do liturgie, nebola to pôžička z pohanstva, ale bolo to jej vlastníctvo už od stvorenia sveta, veď Boh pripravoval Eucharistiu už od stvorenia sveta!

Vo všeobecnom chápaní symbolov sa dnes najčastejšie stretávam s dvoma nesprávnymi postojmi:

- Prvý postoj pozerá na symbol čisto racionalisticky a považuje ho za zbytočný a zahaľujúci pravú podstatu duchovných vecí. Tak sa potom stáva, že sa v liturgii symboly chápu ako fakultatívne, čisto vonkajšie a len pomocné na lepšie pochopenie nejakej veci pričom „duchovný“ človek ich ani nepotrebuje. Celú diskusiu o vonkajších prejavoch kresťanského života a slávenia niektorí extrémisti uzavrú slávnym výrokom: Nad všetkým je láska! A tak človek v mene lásky zabíja, kradne alebo podvádza, ale aj (v prípade klerikov) zosmiešňuje celibát, pretvára omšu, prerába Božie slovo, zužuje význam liturgie pod rúškom tzv. pastoračných dôvodov (skoro nikdy nevychádzajúcich z praxe, ale len z vlastnej pohodlnosti, neochoty alebo neznalosti), banalizuje význam pôstu, i konkrétneho zriekania sa a spaľovania sa pre Boha (ako je to v prípade sviece v liturgii) atď. Symboly v takomto chápaní, ktoré je dnes väčšinové, sú len ľubovoľné prostriedky, ktoré si človek v prípade liturgie jednoducho vyberá podľa vlastnej chute a estetiky. Tak sa stáva, že sa v procesii k oltáru neprinášajú dary pre chudobných⁷⁴, ktoré sú znakom lásky k chudobným bratom a sestrám a tak prejavom konkrétnej lásky, ku ktorej nás vyzýva Kristova obetná láska, ale sa prinášajú prázdne ruky, šatky, lopty, bicykel,

---

⁷³ Bol som svedkom diskusie medzi jedným diakonom (doktor teológie) a lektorom, keď diakon vysvetľoval pred slávením omše, že kadidlo nepoužije pri omši a ako argument povedal, že veď kadidlo je aj tak pohanského pôvodu.

⁷⁴ Všeobecné smernice Rímskeho misála, 3. vydanie, čl. 73.

kľakadlo, výkresy, listy a i. Takto sa vyprázdňuje sila znakov v liturgii a zužuje sa len na subjektívne a aktuálne chápanie jednotlivca. Paradoxom je, že sa tieto vymyslené symbolické dary komentujú, aby sa pozorovateľovi vnútil subjektívny duchovný význam týchto vecí a nakoniec, ako dôkaz „opravdivej“ (symbolickej) lásky, sa tieto „dary“ (kulisy) po slávení Eucharistie odnesú na svoje pôvodné miesto alebo si ich vezme ich majiteľ. Na vzdory všetkému „omšovní animátori“ kladú tieto dary na oltár alebo do jeho blízkosti a tým sa ešte väčšmi zatieňuje tá priezračná jasnosť a harmónia liturgie a Kristova obeta sa dáva na roveň ľudským veciam. Tí istí ľudia na jednej strane podliehajú vlastným falošným a obrazným predstavám a symbolom a odhadzujú tie, ktoré Duch od stvorenia sveta pripravoval na slávenie Božskej liturgie. Dnes poznávajú teológovia všetkých konfesíí, že racionalistickým potláčaním kultu a tým i obrazu dochádza nakoniec k verbalistickému pokriveniu Božieho slova, ktorým je Kristus, absolútny symbol Boha v tomto svete.⁷⁵

- Druhý postoj, postoj iba vonkajší, možno frekventovane vidieť pozdĺž celého sv. Písma: „*A hľa, v deň vášho pôstu obchodujete a utláčate všetkých svojich robotníkov. Postíte sa, no pritom sa škriepite a hádate a bijete pästou zločinne. Vykrúcaš si hlavu ako sítie, vrecovinou a popolom si ustielaš? Azda som si takýto pôst vyvolil?*“⁷⁶ Takto môžeme pokračovať a citovať nespočetné množstvo textov Písma. Žiaľ, tieto hlboké slová Božej manželskej lásky, stávajú sa tromfom v rukách prvej skupiny a v záujme lásky zbavujú sa „zbytočnej škrupiny“. Áno, je to smutná kapitola i dnes i v celých dejinách, že človek chcel vonkajším rituálom oklamať seba i Boha. Niet opravdivého konania bez vnútorného postoja pravdy. Ak podávame v kostole ruku svojmu blížnemu a pritom ho nenávidíme, je to rovnaká lož, ako keď ho „milujeme“ a pritom ho bijeme po tvári. Aj jeden, aj druhý postoj v chápaní symbolov považujem za cudzí podstate liturgie.

---

⁷⁵ Porov. Lurker: *Slovník biblických obrazů a symbolů*, s. 17.

⁷⁶ Iz 58, 3-5nn.; porov. aj Joel 2, 12-18; Mt 6, 1-18. Citujem z *Liturgie hodín*. Popolcová streda, s. 11-12.

Mojím obľúbeným a zvnútorneným výrokom o význame liturgických symbolov sú slová Tridentského koncilu: „*Ludská dôstojnosť je taká, že sa bez vonkajšej opory nemôže ľahko pozdvihnúť k meditácii o Božských veciach. Preto Cirkev, láskavá matka, ustanovila určité obrady, aby sa totiž v omši vyslovovalo niečo potichu, niečo nahlas; takisto použila bohoslužobné ceremónie, ako sú žehnania bohaté na tajomstvá, svetlá, kadidlo, rúcha a mnohé iné podobné veci podľa apoštolského nariadenia a tradície. Tým sa i vznešenosť takejto obety má vtláčať do vedomia a prostredníctvom týchto viditeľných znakov náboženstva a nábožnosti sa má podnecovať myseľ veriacich ku kontemplácii vznešených vecí, ktoré sa skrývajú v tejto obete.*“⁷⁷

Pri správnom chápaní symbolov sa rád prikláňam k múdremu výkladu svätých Otcov. Ako neoceniteľnú príručku tejto problematiky považujem sv. Bazila v jeho exegetickom diele Hexaémeron. Nechajme ho chvíľu prehovoriť ako kedysi, keď sa v katechéze prihováral veriacim: „*Svet nebol vymyslený neplánovite ani naslepo, ale tak, aby mal nejaký užitočný cieľ a prinášal bytostiam veľký osoh, ak je to skutočne tak, že pre rozumné duše je učebňou a miestom vzdelávania, kde môžu poznávať Boha. Svet núka myslí svoje vedenie, aby cez viditeľné a vnímateľné veci dospela k uvažovaniu o veciach neviditeľných.*“⁷⁸

V nasledujúcich podkapitolách predstavím prirodzenú dynamiku niektorých symbolov Exsultéty a ich novú intenzitu a identitu vzhľadom k veľkonočnému tajomstvu.

2.2.1 Radosť (*Exsultet, gaudeat et laetetur*)

Radosť v Exsultéte zohráva dôležitú úlohu. Až tri razy sa vo vstupných víťazných veršoch spomína radosť vždy v spojení s časťou stvorenia – anjeli a nebeský svet, zem a nakoniec matka Cirkev. Diakon vyzýva k radosti jednotlivých účastníkov veľkonočnej

---

⁷⁷ Tridentský koncil, 22.zasadnutie, 5 hlava. In Neuner: *Viera Cirkvi v úradných dokumentoch jej Magistéria*, s. 319.

⁷⁸ Sv. Bazil: *Hexaémeron*, s. 186. Porovnaj aj krásnu modlitbu dňa zo 17. nedele v období cez rok: „*Bože, ochranca všetkých, čo v teba dúfajú, bez teba nie je nič hodnotné, nič nie je sväté; zahrňuj nás svojím milosrdenstvom a pomáhaj nám užívať pominuteľné veci, aby nás privádzali k hodnotám trvácim...*“

drámy. Je to okamih tichého očakávania, ktoré v tejto chvíli prepukne v jasanie. V prvom verši je radosť exsultatio jasne spojená s nebeským svetom, pričom význam tohto slova je: výskať, jasat', plesat', prekypovať, kypieť⁷⁹ – toto je opravdivá veľkonočná radosť, v ktorej už niet bolesti a smútku. V druhom verši je oslovená zem (čiže celý svet), ktorá je účastná na novom stvorení sveta. Táto radosť je vnútorným postojom naplnenia⁸⁰ žiarou svetla Zmŕtvychvstalého: radovať sa, mať radosť. Nakoniec pristupuje k trónu Baránka Cirkev, jeho Nevesta, obmytá Baránkovou krvou. Táto Cirkev jasá a teší sa v nevýslovnej radosti, radosti *už a ešte nie*. Som presvedčený, že v týchto troch spojeniach radosti s konkrétnymi účastníkmi liturgie (nebo, zem, Cirkev) sa skrýva vedomý zámer Ducha Svätého i autora. Tento úvodný hymnus pred začiatkom samej oslavnej prefácie bol pravdepodobne najprv zvlášť a neskôr sa pripojil k chválospevu.

Sv. Augustín nám trochu pomáha pri chápaní radosti, keď definuje slovo „iubilatio“: „*Už viete, čo som vám chcel povedať. Ten, ktorý jasá, nevyslovuje slová, ale vyjadruje svoju radosť neartikulovanými zvukmi. Človek, ktorý sa raduje, potom, ako to vyjadril svojimi citmi, prechádza do radosti prostredníctvom slov, ktoré sa nedajú vypovedať ani pochopiť a prechádza do určitého radostného křiku bez toho, aby k tomu pridával nejaké slová.*“⁸¹

Liturgický rok nám v pôste kladie 4. nedeľu *Laetare*, ako nedeľu očakávajúcej radosti, akéhosi výkřiku Cirkvi, ktorá v diaľke vidí víťaznú Zornicu. Adventné obdobie nám zase v 3. nedeli *Gaudete* prináša pohľad na vnútornú radosť stvorenia z prítomnosti Boha medzi ľuďmi. Pán je v lone Márii a všetko akoby už prežívalo radosť z jeho prítomnosti, čaká už iba na pohľad z tváre do tváre. Je to radosť pastierov, detí, troch kráľov i Simeona, ktorí kráčajú do Betlehema s istotou, že ich oči „*uvidia Božiu spásu.*“⁸²

---

⁷⁹ Porov. Glare, P. W. et al.: *Oxford Latin Dictionary*, s. 658.

⁸⁰ Sv. Ján evanjelista na niekoľkých miestach spomína radosť *gaudium* vo význame vnútornej radosti, ktorá má byť v nás naplnená (porov. Jn 15, 11; 16, 22; 17, 13).

⁸¹ Sv. Augustín: *Enarrationes in Psalmos*, 99, 4-5.

⁸² Porov. Lk 2, 30.

Nakoniec si treba uvedomiť, že „*Exsultét ospevuje tajomstvo, ktoré sa stalo skutočnosťou nad všetky očakávania prorokov: v radostnej zvesti o zmŕtvychvstaní sa premieňa samotný strastiplný údel človeka, zatiaľ čo plnosť radosti tryská z víťazstva ukrižovaného Krista, z jeho prebodnutého srdca, z jeho osláveného tela a rozjasňuje temnotu duší: A noc osvecuje moju radostnú slasť.*“⁸³

2.2.2 Svetlo (lux)

Začnime našu úvahu o svetle krásnou, druhou modlitbou požehnania ohňa v Tridentskej liturgie, ktorá bola už v misáli z r. 1953 žiaľ vynechaná:⁸⁴

„Domine Deus [noster], Pater omnipotens, [exaudi nos], lumen indeficiens, [tu es] qui es conditor omnium luminum: bene ✠ dic [domine] hoc lumen, quod a te sanctificatum, atque benedictum est, [Tu inluminasti] qui illuminasti omnem mundum: ut ab eo lumine accendamus, atque illuminemur igne claritatis tuæ: et sicut illuminasti Moysen (exeuntem de Ægypto), ita illumines corda, et sensus nostros; ut ad vitam (et lucem) æternam pervenire mereamus. Per Christum Dominum nostrum. Amen.“	Pane Bože [náš], Otec všemohúci, [vyslyš nás], neubúdajúce svetlo, [ty si] ktorý si pôvodcom všetkých svetiel a ožiaril si celý svet: požehnaj [Pane] toto svetlo, ktoré je od teba posvätené a požehnané: [Ty si ožiaril celý svet] aby sme boli zapaľovaní od tohto svetla a osvetľovaní ohňom tvojej jasnosti: a ako si ožiaril Mojžiša (vychádzajúceho z Egypta), tak ožiar naše srdcia a zmysly; aby sme si zaslúžili prísť do večného života (a svetla). Skrze Krista nášho Pána. Amen.
---	---

⁸³ Pavol VI.: *Radujte se*, s. 13.

⁸⁴ Táto modlitba je už v najstaršom pontifikáli *Pontificale Egberti* z r. 732-766. Jej text je skoro zhodný. V hranatých zátvorkách sú vynechané a zmenené časti. V oblých zátvorkách je neskorší dodatok.

Prekrásna modlitba o svetle, ktorým je sám Boh. Myšlienku o pôvode svetla z Boha veľmi krásne vystihol aj sv. Bazil: „*Zem sa naplnila svojimi rastlinami; vyklíčili tisícky druhov bylín, vyrástli rozmanité odrody stromov. Nebolo však ešte ani slnko ani mesiac. Prečo? Aby sa tí, ktorí nepoznajú Boha, nenazdávali, že slnko je prapôvodcom a otcom svetla, ani že je tvorcom toho, čo sa rodí zo zeme.*“⁸⁵

Pochopiť teológiu veľkonočného tajomstva a špecificky veľkonočného chválospevu možno práve na podklade dualizmu tmy a svetla, ktorý je pre liturgiu typický. Tento dualizmus sa osobitne zračí v evanjelium sv. Jána.⁸⁶ On obdivuhodným spôsobom predstavil Ježiša ako „*svetlo sveta*“ v absolútnom protiklade ku tme. Aj v úvodnom prológu kladie medzi Svetlo prichádzajúce zhora a tmu neoddeliteľnú priepasť a vzájomné neprijatie. Boh je teda jediný a opravdivý „*conditor omnium luminum*“. Veľká noc je tak povolaním z tmy do obdivuhodného svetla Boha.⁸⁷

„*Že Boh je Svetlo, v tom sa zhodovali všetky náboženstvá vo svojich chválospevoch, či hymnoch. Preto vo všetkých kultoch a bohoslužbách nachádzame svetlo ako symbol božstva.*“⁸⁸ Rovnako ako v Starom zákone sedemramenný svietnik vo svätyni znázorňoval Božiu prítomnosť, tak i dnes večné svetlo nad presbytériom upozorňuje na Boha, ktorý je tam prítomný.

2.2.3 Oheň (ignis)

Keď chceme hovoriť o ohni, ako prvé musíme nazrieť do Rímskeho misála⁸⁹:

---

⁸⁵ Sv. Bazil: *Hexaémeron*. Homília VI., čl. 2, s. 237.

⁸⁶ Sv. Ján spomína vo svojom evanjeliu svetlo až 23-krát, na rozdiel od ostatných: Lukáš 10-krát, Matúš 9-krát a Marek vôbec. O dualizme u Jána porov. Porsch, F.: *Evanjelium sv. Jána*. s. 39n. Porov. aj Douglas: *Nový biblický slovník*. Světlo, s. 985.

⁸⁷ Porov. 1 Pt 2, 9.

⁸⁸ Mirkovič: *Pravoslávna liturgika*, s. 349.

⁸⁹ Modlitba požehnaní ohňa na Veľkonočnú vigíliu. *Rímsky misál*. Latinsko-slovenský, s. 374.

Deus, qui per Filium tuum, angularem scilicet lapidem, claritatis tuæ ignem fidelibus contulisti: productum e silice, nostris profuturum usibus, novum hunc ignem sancti ✠ fica: et concede nobis, ita per hæc festa paschalia cælestibus desideriiis inflammari, ut ad perpetuæ claritatis, puris mentibus, valeamus festa pertingere. Per eundem Christum, Dominum nostrum. Amen.

Bože, ktorý si skrze svojho Syna, uholného kameňa, udelil veriacim oheň svojej jasnosti: tento nový oheň, vykresaný z kremeňa nám na úžitok posväť: a dopraj nám týmito veľkonočnými slávnosťami nebeskými túžbami roznieť sa tak, aby sme mohli s čistým srdcom dospieť k sviatkom večnej jasnosti. Skrze Krista, nášho Pána. Amen.

Opäť sme svedkami hlbkej modlitby, akoby tieto modlitby a obrady pedagogicky predchádzali spev Exsultétu a vysvetľovali ho. Oheň sa nezapaľuje hocijako, ale od kremeňa, ktorý je uholným kameňom. Teda všetko musí mať svoj pôvod v Kristovi. On jediný je pôvodcom všetkého.⁹⁰ Celý veľkonočný chválospev je akoby snúbeneckou piesňou piesní, kde nevesta ospevuje rôznymi prívlastkami svojho Milého.⁹¹ Ako oheň svojím plameňom nešetří nič a preniká všetkým, tak aj veľkonočný Vít'az prenikol a prežiaril ako oheň brány podsvetia i skaly, ktorá ho stráži.

Oheň sa v Starom zákone obvykle vyjadruje gréckym slovom *pyr* a latinské slovo *purus* pochádza z rovnakého slovného základu: *čistý, očisťujúci*. Tak vidíme, že oheň predstavuje očisťujúci Boží hnev (Zach 13, 9; Iz 66, 15n; Jer 17, 4), praktický prostriedok na čistenie kovov (Ex 32, 24; Jer 6, 29), očisteniu (ničeniu) od hriechov a modiel (Ex 32, 20; Dt 7, 5.25; Joz 11, 6.9; Lv 20, 14; 21, 9). Na jednej strane sme teda videli *pur* ako

---

⁹⁰ Pedagogika dejín to dosvedčuje. Prvá oficiálna obeta Starého zákona bola zázračne zapálená (strávená) ohňom vychádzajúcim od Pána (porov. Lv 9, 24). Keď sa Boh zjavuje prvý krát Mojžišovi, predstavuje sa v horiacom kry, ktorý nezhorí. Boh je opravdivým pôvodcom svetla bez toho, aby potreboval efekty stvorenia. Podobne ako to uvádza Bazil v Hexaémere.

⁹¹ Porov. Ž 45, Pies 2, 16n.

účinnok vo svojej dynamike,⁹² na druhej strane oheň symbolizuje vo svojej podstate pôvodcu – Boha ako *conditor omnium luminum* a jeho účinky – Božia sláva, svätosť, prítomnosť, súd. Boh sa zjavuje Mojžišovi v horiacom kry (Ex 2, 3) a v podobe ohnivého stĺpu tiahol v noci pred svojím ľudom vychádzajúcim z Egypta (Ex 13, 21), čo Klement Alexandrijský považuje za predobraz pravého Božieho ohňa, ktorý planie z dreva kríža, aby zmieril (očistil) ľudstvo s Bohom.⁹³ Oheň sa veľmi často používa pri opise Boha: „*Pozeral som sa kým postavili tróny a zasadol Starec dní; jeho rúcho bolo biele ako sneh a vlasy na jeho hlave boli ako čistučká vlna; jeho trón bol plameň ohňa a jeho kolesá blčiaci oheň. Ohnivá rieka prúdila a vychádzala od neho; tisíce tisícov mu slúžili a desaťtisíce desaťtisícov stáli pred ním: započal súd a otvorili sa knihy.*“⁹⁴ „*Odhora toho, čo vyzeralo ako jeho pás, videl som čosi ako lesklý kov, vyzeralo to ako oheň, ktorý má dookola dvor; a oddola toho, čo vyzeralo ako jeho pás, videl som čosi ako oheň, ktorý mal dookola žiaru.*“⁹⁵ Tieto mystické opisy Boha sú základom pre pochopenie veľkonočného ohňa, keď sa zhromaždí všetok ľud pred bránou chrámu, kde všemohúci Boh (oheň) oživuje (zapaľuje) ľudské telo (sviecu) svojho milovaného Syna a vyhlasuje definitívne víťazstvo kráľovstva svetla: „*Lumen Christi!*“⁹⁶ Napokon diakon vstupujúci do chrámu s jediným svetlom víťazného Krista (paškál) predstavuje Mojžiša s ohnivým stĺpom prechádzajúci s ľudom cez červené more do zasľúbenej zeme. Víťazná pieseň Mojžiša a ľudu⁹⁷ sa v tomto chápaní javí ako starozákonný veľkonočný chválospev.

---

⁹² Starý zákon označuje oheň ako stav horenia a jeho viditeľnú stránku, teda plameň. (porov. Douglas: *Nový biblický slovník*, Oheň, s. 696.)

⁹³ Lurker: *Slovník biblických obrazů a symbolů*, Oheň, s. 171.

⁹⁴ Dan 7, 9-10.

⁹⁵ Ez 1, 27; porov. aj Ez 1, 4.

⁹⁶ Výzva diakona v procesii s paškálom na Veľkonočnú vigíliu. Táto výzva je veľmi stará. V Numídií a Sicílii sa našli lampy s nápismi odpovede: *Deo Gracias* pochádzajúce zo 4. stor. (Dölger: *Antike und Christentum 5. Lumen Christi*, s. 37). K ohňu v noci pozri aj názorný obrázok v prílohe.

⁹⁷ Ex 15, 1-18.

2.2.4 Vosková svieca (cereus)

Liturgické modlitby úvodného lucernária podľa tridentskej misála majú v sebe neobyčajnú pedagogiku: Najprv nám liturgia predstavuje onen „kameň, čo stavitelia zavrhli,“⁹⁸ z ktorého sa vykřeše oheň. Tento malý kameň za krátku chvíľu rozpáli veľký oheň, ktorého dôsledkom je svetlo, ktoré ožiari celé zhromaždenie. Toto svetlo označené za večné, predstavuje a obdivuhodne vyjadruje Božskú prirodzenosť Ježiša Krista,⁹⁹ ktorá ani smrťou nebola porazená. Táto stravujúca Božská láska, ktorou nás Boh miloval, prichádza na svet, aby sa obetovala za nás. Avšak Boh neostáva pri symbole, on sa neobetuje symbolicky, ale on sa pre nás stráca „až na smrť, až na smrť na kríži.“¹⁰⁰ Nič nevystihuje túto skutočnosť hlbšie ako svieca. Tak nám v poslednej modlitbe lucernária – v Exsultáte, liturgia predstavuje sviecu a venuje jej honosný chválospev. Asi zvláštne. Najstaršie názvy Exsultátu to potvrdzujú: *Laus cerei, Benedictio cerei – chvála sviece, požehnanie sviece*. Nie nadarmo sa paškál ozdobuje piatimi voskovými granulami, ktoré predstavujú Kristovo mučenie ako znak opravdivej lásky, ktorej sa možno dotknúť. V Exsultáte tak dochádza k dynamickému procesu: od požehnaní ohňa ako nového aiónu (Božej prítomnosti)¹⁰¹ cez jeho účinky – svetlo, ktoré osvecuje veriacich veľkonočným jasom až k samej panenskej Svieci¹⁰², v ktorej sa nám vyjavuje obraz živého víťazného Krista. Vo veľkonočnej svieci (a v jej chválospeve) tak vidíme ako sa Božský Duch Syna (oheň) definitívne a víťazne spája s neporušeným ľudským telom (vosk), ktorý na túto vzácnu sviecu pripravila usilovná včela.¹⁰³

---

⁹⁸ Ž 118, 22.

⁹⁹ Studený, J.: *Kresťanské symboly*, s. 304.

¹⁰⁰ Flp 2, 8.

¹⁰¹ Porov. Löhr: *Die Heilige Woche*, s. 168.

¹⁰² Tridentský misál až do vydania misála Pavla VI. písal v Exsultáte veľkonočnú sviecu s veľkým písmenom: Cereus. (Mimochodom aj Augustín píše túto sviecu s veľkým písmenom, v diele *De civitate Dei*, XV. 22.) Je pravdou, že to nebolo výnimkou iba v tomto prípade, ale predsa je to svedectvom úcty k tejto svieci, ktorá nebola považovaná za hocijakú sviecu, ale v samom liturgickom slávení bola znakom prítomnosti zmŕtvychvstalého Krista. Veľkonočný chválospev sa zvykol na niektorých miestach označovať ako *benedictio cerei*, ale používalo sa aj názov *consecratio cerei* (Fuchs: *Das Exsultát*, s.16), čo takisto zvyšuje jej vážnosť v liturgii.

¹⁰³ *Rímsky misál*, Veľkonočný chválospev.

Svieca v pohanskej kultúre bola znakom úcty. Horela pred obrazmi bohov, panovníkov, cisárov a iných hodnostárov.¹⁰⁴ V antike bolo taktiež zvykom nosiť svetlo pred významnými osobami. Toto všetko sa do kresťanského prostredia dostáva po Milánskom edikte a hoci sprvu ide skôr o praktické osvetlenie na ceste, neskôr (v 5. stor.) sa nesú aj v sprievode pred biskupom ako prejav úcty. Neskôr sa stalo zvykom zapalovanie svietiel pred hrobmi a obrazmi svätých.¹⁰⁵

Osobitosťou sviece nie je len v jej svetle, ale v tom, že sa skladá z dvoch častí: z ohňa a z vosku, ktorý sa pri horení taví a stravuje, čiže ničí (porov. Ž 68, 3). Nič nemohlo lepšie vyjadrovať dvojité prirodzenosť Krista.¹⁰⁶

2.2.5 Včela (apis)

Asi najfantastickejším živočíchom starovekého sveta je včela. V rozličných básniach, i rečníckych zvratoch sa jej prikladá veľká vážnosť. *„Ludia odpozorovali jej príkladné vlastnosti a učinili si z nej symbol s mnohými významami. Obdiv si zaslúži ich pracovitosť, organizácia života v úli, čistota, ktorá sa až úzkostne vyhýba nečistote; včela žije z voňavej šťavy z kvetov. Chaldejská ríša a cisárske Francúzsko si zvolili včelu za svoj symbol. Už najstaršie písmo má pre kráľa ideogram v tvare včely. Egypťanov upútal vzťah včely k slnku, videli v nej čosi kňazského pretože kňazky z Eleusis a Eufezu sa nazývali včelami, snád' aj vzhľadom k panenstvu včiel robotníc. Dokonca Sparťania uchovávali mŕtvolu svojich kráľov v mede.“*¹⁰⁷

„Tak včela ako aj vosk predstavujú osobitné znaky čistoty a krásy, a z tejto stránky stávajú sa vhodnými pre sväté veci ako symbol. Včela mala platnosť ako symbol

---

¹⁰⁴ Porov. Schubert: *Über Ursprung und Sinn der Osterkerze*, s. 98.

¹⁰⁵ V Jánových aktoch z 3. stor. sa spomína, že Lykomedes z Efezu dal tajne namaľovať ikonu apoštola Jána. Apoštol nájde v Lykomedovej spálni svoju ikonu na oltári a pred ňou dva svietniky. Najprv to pokladá za pohanský kult, ale napokon ho chválí. (Porov. Schubert: *Über Ursprung und Sinn der Osterkerze*, s. 98-99.)

¹⁰⁶ Porov. Studený: *Kresťanské symboly*. Svíce, s. 303 – 304.

¹⁰⁷ Studený: *Kresťanské symboly*, s. 322.

*panenstva, pretože včely robotnice, ktoré pripravujú vosk sa neoplodňujú, a práve tento moment neprehliadli svätí cirkevní Otcovia a spisovatelia.*¹⁰⁸

Pozrime sa na včelu medonosnú trochu bližšie. Včelstvo je nezávislá biologická jednotka, v ktorej sú matka, robotnice, trúdy, plod a včelie dielo so zásobami. Vo včelstve je medzi pohlavnými formami a vekovými skupinami včiel dokonalá deľba práce.

Matka včela je samička s dobre vyvinutými pohlavnými orgánmi. Včely robotnice si matku jednoducho vyrobia tým, že niektorý plod krmia výživnou bielkovinovou látkou – krmnou kašičkou. V úli je spravidla len jedna matka včela. Jej úlohou je klásť nové vajíčka a byť prítomná v úli. Táto prítomnosť je pre fungovanie včelstva nevyhnutná. Matka vylučuje materskú látku, ktorá je identifikačným znakom jednoty daného včelstva. Ak niet matky, v úli nastane rozruch, ktorý sa prejaví kvílivým bzukotom a pobiehaním včiel po letáci.¹⁰⁹

Včela robotnica je samička bez vyvinutých pohlavných orgánov. Po vyliahnutí včela – *mladuška* už po troch hodinách posilnená medom začína pracovať. V prvých troch dňoch je *čističkou*. Čistí bunky, do ktorých bude matka klásť vajíčka a robotnice nektár, med a peľ. Na 4. deň sa *mladuška* stáva *krmičkou*. Krmí štvordňové a staršie larvičky. Pri šesťdňovej robotnici sa zvyšuje sekrečná činnosť hltanových žliaz a tak sa stáva *dojičkou*. Krmnou kašičkou krmí mladé larvičky od ich vyliahnutia. Na 12. deň sa začne činnosť voskotvorných žliaz, ktoré vylučujú malé šupinky vosku na brušku a tým sa stáva *staviteľkou*. Staví včelie dielo. Na 18. deň života sa stáva *strážkyňou*, stráži letáč a robí orientačné prelety. Na 21. deň sa stáva *lietavkou* – nosí vodu, nektár a medovicu v medovom vačku a peľ v peľových košíčkoch umiestnených na treťom páre nôh. Lietavkou ostáva až do konca života. V období výdatnej znášky (jar, leto) sa deľba práce značne mení, aby mohol včelín ešte výkonnejšie pracovať. V tomto období včela žije len 30 – 40 dní, pričom v období jesene a zimy vydrží až 8 – 9 mesiacov.

¹⁰⁸ Mirkovič: *Pravoslávna liturgika*, s. 351.

¹⁰⁹ Porov. aj Vergílius: *Zpěvy pastýřské*, s. 75: „*Pokiaľ kráľovná žije, sú všetky jednotnej mysle, ak zomrie, jednote je koniec a med, ktorý zobrali ťažko, sami zas zničia a stŕhajú pletivo plástu.*“

Každá včela cíti príslušnosť k určitému včelstvu, do ktorého sa po každom výlete vracia. Ak včela zablúdi do iného úľa, strážkyne ju nepustia dnu, lebo nemá vôňu ich včelstva.¹¹⁰

System fungovania včelstva je obdivuhodným príkladom dokonalej del'by práce, pričom treba bez váhania priznať, že ide o najusilovnejšieho a najpracovitejšieho tvora uprostred živočíchov. Včela nepremárni ani minútu svojho života.¹¹¹

Predošlé odseky, ktoré som trochu obsírnejšie venoval včele považujem za dlh voči nej samej, i voči Exsultétu. Keď som sa bližšie zaoberal aj niektorými ďalšími špecifickými aspektami včely, ktorú toľko ospevujú cirkevní Otcovia, nachádzal som v nich veľkú Božiu stvoriteľskú moc a krásu, s ktorou ju vytvoril. Právom však treba priznať včele jej osobitú dobrotu a dokonalosť, ktorú do stvorenia vložil Boh.¹¹²

Nemožno sa ani čudovať, že aj obsahovo dosť rozdielny text požehnaní sviece z Gelaziánskeho sakramentára: *Deus mundi conditor*, obsahuje širokú chválu na včelu.

Pozrime sa hneď na krásny príklad sv. Bazila v liste mladým, keď píše: „*Všimnime si včely: kým ostatné živočichy vychutnávajú iba vôňu alebo farbu kvetov, ony z nich vedia vyťažiť aj med. Keď sa teda budeme venovať spomenutým dielam, naozaj sa dôsledne pridržajme vzoru včiel. Tie nelietajú na všetky kvety bez výnimky ani sa z tých kvetov, na ktoré si sadli, nepokúšajú odnieť všetko, ale berú si na spracovanie iba toľko, koľko potrebujú a ostatok nechajú tak.*“¹¹³ A na inom mieste Bazil podrobne opisuje usilovnosť a pracovitosť včiel: „*Ona pevne buduje voskové plásty a pritom nikomu nerobí ujmu ani neničí cudzie ovocie. Vosk – ako jasne vidno – zbiera z kvetov a med, tú rose*

---

¹¹⁰ Porov. Čavojský: *Včelárstvo*, s. 10-15. Celé štyri odseky sú spracované podľa tejto knihy. Zaujímavosťou je, že včelári považujú za svojho patróna sv. Ambróza. Bližšie vid' Nemčok, J.: *Prečo je sv. Ambróz patrón včelárov?* [online]. [s.a.]. [Cit. 7.3. 2008]. Dostupné na: <<http://www.vcely.sk/index.php?name=News&file=article&sid=295>>. V obrázkovej prílohe prikladám aj detail zo života usilovnej včely.

¹¹¹ Vergílius podrobne vo svojom diele *Zpěvy pastýřské*, s. 73 opisuje systém práce včelstva a je zaujímavé, ako podrobne už v tomto období (1.stor. pred Kristom) poznali vnútorný život včelstva.

¹¹² Porov. Katechizmus Katolíckej Cirkvi, 339.

¹¹³ Sv. Bazil: *Povzbudenie mladým*, čl. 8, s. 29.

*podobnú kvapalinu rozosiatu po kvetoch, vsáva ústami a potom ju ukladá do dutých buniek voskových plátov.*¹¹⁴

Už staroveký básnik Vergílius vo svojom diele Georgika ospevuje najprv v troch knihách role, zvieratá, dobytok, pastviny a v poslednej štvrtej knihe chváli a opisuje včelu ako „*kráľovskú vodkyňu, ktorá tak veľmi miluje kvety a túži vyrobiť med.*“¹¹⁵ Chvála na včelu, ktorú obsahuje pôvodný text Exsultétu je z veľkej časti prevzatá z tohto Vergíliovho diela.¹¹⁶

2.2.6 Zornica (lucifer)

Text Exsultétu v závere chvály na sviecu upriamuje pozornosť na Krista – Božieho Syna, ktorý je jediný prameňom a pôvodcom všetkého svetla.¹¹⁷ Spievame: „*Nech ju (sviecu predstavujúcu našu obeť chvály) nájde horieť ranná zornica, tá zornica, ktorá nikdy nezapadá: Tvoj Syn Ježiš Kristus.*“¹¹⁸ Aj sv. Ambróz označuje zornicu za predobraz Krista: „*Ako totiž ona pri svojom východe prepožičiava zemi lesk, tak aj Kristus, keď prišiel na zem, celkom osvietil jej tvárnosť.*“¹¹⁹

Ak vychádzame z astronomického pohľadu, zornica (ako planéta Venuša na rannej oblohe) tesne predchádza východu slnka a slnko sa k nej „približuje“, čím jej jas silnie, až kým nevidieť iba samotné slnko. V tomto význame Venuša vďaka hustým oblakom v jej atmosfére vytvára najjasnejší odraz svetla po Mesiaci.¹²⁰ Zaujímavosťou je, že na večernej oblohe je jav z teologického hľadiska opačný: Slnko zapadá a akoby sa vzdľahuje a zornica sa mení na večernicu a stáva sa symbolom diabla.¹²¹ Tá istá planéta na západe zvestuje príchod tmy a na východe príchod svetla. Má to aj svoju paralelu

---

¹¹⁴ Sv. Bazil: *Hexaémeron*. Homília VIII, s. 264-265.

¹¹⁵ Porov. Vergílius: *Zpěvy rolnické a pastýřské*. IV. kniha, s. 68 a 74.

¹¹⁶ Porov. Fischer: *Ambrosius der Verfasser des österlichen Exsultét?* s. 70; Schmidt: *Hebdomada sancta*, s. 644n.

¹¹⁷ Porov. druhú modlitbu požehnaní ohňa (OHS 1902, s.292): ...*conditor omnium luminum*...

¹¹⁸ *Rímsky misál*. Veľkonočná vigília.

¹¹⁹ Studený, J.: *Kresťanské symboly*, s. 110.

¹²⁰ Porov. Ridpath, I.: *Hviezdy a planéty*, s. 32.

¹²¹ Porov. Studený, J.: *Kresťanské symboly*, s. 323.

s ohnivým stĺpom, ktorý z východnej strany osvetľuje Izraelitov a zo západnej strane zvestuje tmu Egyptanom.

Známý starokresťanský hymnus Akatist k Bohorodičke zo 7. stor. ospevuje túto významnú planétu svetla v súvisi s Máriou: „*Raduj sa, zornica, ktorá nám východ Slnka zvestuje!*“

Sv. Augustín na inom mieste píše: „*Nemožno sa vôbec diviť, že dokonca aj v časoch pomerne nedávnych a nám blízkych pokúsili sa Rimania zasvätiť hviezdu nazývanú Lucifer menu a pocte Caesara. Veru by sa to možno aj stalo, keby jeho pramatka Venuša nevladnula meno tejto hviezdy ako svoj majetok už dávno predtým...*“¹²²

Sv. Bazil nazýva zornicu „*najkrajšou medzi hviezdami*“¹²³ a Sv. Gregor Veľký takto vzletne píše o zornici: „*Svitanie či ranná zora mení tmú na svetlo, preto sa oprávnene celá Cirkev vyvolených nazýva svitaním alebo zorou. Lebo kým je vedená z noci nevery na svetlo viery, otvára sa jasom nebeskej slávy dňu ako zora po temnotách.*

A preto sa v Piesni piesní výstižne hovorí: „Kto je tá, čo vychádza ako ranná zora?“ Zorou sa nazýva svätá Cirkev v zápase o cenu nebeského života, lebo kým opúšťa tmú hriechov, žiari svetlom spravodlivosti.

Máme tu však niečo jemnejšie, čo by nám nemalo uniknúť, keď uvažujeme o vlastnostiach svitania alebo rannej zory. Zora totiž alebo svitanie zvestujú, že prešla noc, ale ešte neukazujú deň v plnom svetle. Lebo kým noc zaháňajú a deň prijímajú, je v nich svetlo pomiešané s tmou. A tak čo sme v tomto živote my všetci, čo ideme za pravdou, ak nie zorou alebo svitaním? Lebo už robíme aj niečo, čo patrí svetlu, ale vo všeličom nám ešte ostávajú zvyšky tmy. Preto hovorí prorok Bohu: „Nik, kým žije, nie je spravodlivý pred tebou.“ A ešte je napísané: „Všetci sa prehrešujeme v mnohom.“

---

¹²² Augustín, A.: *O kresťanskej náuke*, s. 76.

¹²³ Sv. Bazil: *Hexaémeron*. Homília II, čl. 7, s. 201.

Preto keď Pavol povedal: „Noc pokročila,“ nedodal hneď: Prišiel deň, ale: „Deň sa priblížil.“ A keď nehovorí, že po odchode noci už prišiel deň, ale iba sa priblížil, bezpochyby ukazuje, že je ešte v zore pred východom slnka po tme.

Svätá Cirkev vyvolených bude úplne dňom vtedy, keď k nej už nebude primiešaný tieň hriechu. Vtedy bude úplným dňom, keď zažiarí dokonalým jasom vnútorného svetla. Preto sa aj táto zora výstižne ukazuje ako ešte na prechode, keď sa hovorí: „A zornici si určil jej polohu.“ Ak sa jej teda určuje poloha, určite je volaná z jednej polohy do druhej. A čo je poloha zornice, ak nie dokonalý jas večného nazerania? Keď sa ta dostane, nebude mať už nič z temnôt uplynutej noci. Zornica sa usilovala dosiahnuť svoju polohu, keď hovoril Žalmista: „Po Bohu živom žízni moja duša, kedyže už prídem k nemu a uzriem Božiu tvár?“ Zornica sa ponáhľala dostať sa do tejto polohy, ktorú spoznala, keď Pavol povedal, že túži zomrieť a byť s Kristom. A znova: „Pre mňa žiť je Kristus a zomrieť zisk.“¹²⁴

Na záver len pripomínam malú zaujímavosť, že Tighe vo svojom výskume ponúka rekonštrukciu dátumu Veľkej noci Ježiša Krista, a Jeho zmŕtvychvstanie kladie do dvoch možných termínov: 7. apríla r. 30 alebo 3. apríla r. 33.¹²⁵ Keď som si dal zistiť situáciu v tých rokoch ohľadom zornice, zistil som zaujímavý fakt. Zornica totiž nebýva na rannej oblohe stále, ale skôr občasne a len raz za 3-4 roky je práve vidieť na aprílovej oblohe. Avšak práve v tieto dni žiarila zornica dosť intenzívne vo svojej jasnej a viditeľnej podobe.¹²⁶

---

¹²⁴ Sv. Gregor Naziánsky: Mravoučné komentáre ku knihe Jób. In *LH*. z. III., s. 289 – 291.

¹²⁵ Tighe, J.: *Dátum Kristovho narodenia*. In čas. *Impulz*, roč. 2, č. 4/2006, Vydavateľstvo Michala Vaška, s. 15.

¹²⁶ Porov. obrázok v prílohe. Dnes sa dosť diskutuje o tom, či Mária bola prvá svedkyňa zmŕtvychvstania. (Negatívne napr. Pavol Job: *S Ježišom a jeho Matkou Máriou vo večeradle*. Bratislava: Vyd. Oto Németh, 2002, s. 28.) Tento fakt na obrázkoch je akýmsi symbolickým úkazom prírody, ktorá dosvedčuje Máriino prvenstvo pri stretnutí so Slnkom.

2.2.7 Noc (nox)

Noc je časový úsek medzi západom Slnka a východom Slnka, keď je Slnko pod obzorom. V užšom význame slova sa pod týmto pojmom myslí iba *astronomická noc*, čiže doba od okamihu, kedy sa Slnko dostane 18° pod západný obzor do okamihu, kedy prejde 18° pod obzor východný. Prechodný čas medzi dňom a nocou sa nazýva súmrak. Vtedy obloha tmavne a môžeme na nej vidieť objekty, ktoré sa počas dňa strácajú na oblohe prežiarenej Slnkom.¹²⁷

V gréckej mytológii existovala bohyňa noci Nyx, ktorá bola zároveň stelesnenou nocou. V rímskej mytológii jej zodpovedala bohyňa Nox. Bohyňu Nyx zobrazovali starí Gréci zriedkavo - keď ju zobrazili, mala podobu ženy v tmavom rúchu spravidla so zahalenou tvárou.

V Starom zákone (ale i v starovekých kultúrach) sa noc stala symbolom hrôzy, nešťastia, smrti, temnoty, nevedomosti a hriechu. Na druhej strane je však noc prežiarená Božími skutkami a nádejou: „...*pre teba ani tmy tmavé nebudú a noc sa rozjasní ako deň. Tebe je tma ako svetlo.*“¹²⁸

Nechajme ešte lahodnejšie znieť slová veľkonočnej homílie Gregora Nysského: „*Pretože sa teraz noc plná svetla a jasů fakiel' zjednotila s prvými jasmí slnka a vytvorila tak jeden jediný deň bez prerušenia, nerozdelila ho vložením súmraku,*“¹²⁹ *zamyslime sa bratia nad predpoveďou: Toto je deň, ktorý učinil Pán.*“¹³⁰

Dôležitým momentom pri uvažovaní noci je vzťah noci stvorenia a noci vykúpenia.¹³¹ Sv. Efrém Sýrsky takto uvažuje nad vzťahom SZ a NZ Veľkej noci: „*Blahoslavená si, ó posledná z nocí, pretože v tebe sa uskutočnila egyptská noc. Náš Pán*

---

¹²⁷ Vid'. Encyklopédia wikipédia [online]. [s.a.]. [Cit. 7.2. 2008]. Dostupné na: <<http://sk.wikipedia.org/wiki/Noc>>

¹²⁸ Ž 139, 12, porov. aj noc ako miesto chvály obrátené na deň: Job 17, 12; Ž 19, 3; 74, 16; 78, 14; 121, 6.

¹²⁹ Sv. Gregor tu naráža pravdepodobne na Bazilov výklad rozdelenia dňa a noci súmrakom; porov. *Hexaémeron*, s. 202.

¹³⁰ Porov. MPG 46, 681. In Schubert: *Über Ursprung und Sinn der Osterkerze*, s. 97. Oná veľká noc bola skutočne bez súmraku, lebo sám Boh v nej zažiaril a v jeho jase slnko zbledlo a bolo iba tieňom.

¹³¹ Maur: *Eine Vorform des Exsultét in der griechischen Patristik*, s. 72

*počas teba jedol malého baránka a sám sa stal veľkým Baránkom; Veľkú noc nahradila Veľká noc, sviatok zas sviatok. Hľa, Veľká noc, ktorá sa míňa a Veľká noc, ktorá nepominie; hľa, predobraz a jeho naplnenie.*¹³²

---

¹³² Bernardín Šmid OFM: *Predobrazy Eucharistie* [online]. [s.a.]. [Cit. 7.3. 2008]. Dostupné na: <<http://www.frantiskani.sk/kazatel/pr/eucharistia.htm>>. V článku sa spomína aj veľmi známa analógia na štyri noci: noc stvorenia, noc viery Abraháma – obetovania syna, noc vyslobodenia a prechodu cez červené more a noc vykúpenia. (Porov. aj Cantalamessa: Veľkonočné tajomstvo, s. 98.) „*V Koptskej cirkvi sa po stáročiach udržuje tradícia, že Adam a Eva boli vyhnaní z raja večer a polnoci prišli na zem; Druhý Adam, Ježiš Kristus, sa o polnoci narodil, vo večernej hodine vypustil dušu na kríži a o polnoci vstal z mŕtvych.*“ (Lurker: *Slovník biblických obrazů a symbolů*, Noc. s. 163.)

3 SENSUS PLENIOR – LITURGICUS

Prichádzame nakoniec k poslednému a to tretiemu zmyslu, ktorému dávam aj názov liturgický zmysel. Liturgia je „*pieseň chvály, ktorá sa v nebi spieva cez celú večnosť a ktorú Najvyšší Kňaz Kristus Ježiš priniesol do tohto pozemského vyhnanstva*“.¹³³ Ona jediná je plnou a zvrchovanou prítomnosťou kráľovstva, ktoré hľadáme. Ona jediná je vyjadrením pravého zmyslu nášho putovania, ona jediná dáva zmysel našim krokom, svetlo našim očiam a z nej vychádza lahodný zvuk rannej poľnice, zvestujúcej príchod Slnka. V opravdivej harmónii a v nevyhnutom súlade s predošlými kapitolami, s historickými, gramatickými, literárnymi a symbolickými pohľadmi, chcel by som teraz trochu poodhaliť plný zmysel veľkonočného chválospevu, ale aj celej liturgie, ktorá plne žiari v celku i neoddeliteľne vo všetkých svojich častiach. Aby som uviedol na správnu mieru, plný zmysel vzniká až pri samom slávení liturgie. Táto práca je síce plesaním, ale je to iba ľudský výtvor, na rozdiel od liturgie. Keďže by bolo len prázdnu rečou hovoriť o tom, čo je očiam neviditeľné, ponúknem aspoň niektoré ľudské rady a zásady, ktoré sú nutnou, ale zďaleka nie postačujúcou podmienkou k sláveniu veľkonočnej liturgie. Úplne by mi v tejto kapitole stačilo, ak by priviedla spoločenstvo veriacich k túžbe hľadať nekonečné tajomstvo liturgie, aby tak všetci smerovali k zmyslu svojej existencie – Ježišovi Kristovi. Kapitolu som popretkával aj svojimi úvahami a názormi.

Teraz sa presuňme do priestoru slávania liturgie objavovať uprostred nej tajomstvo Paschy.

---

¹³³ Pavol VI.: *Laudis Canticum*, úvod.

3.1 Exsultét v dynamike živého slávenia Božieho slova

V Gelaziánskom sakramentári sa začínala vigília príchodom do presbytéria, diakon urobil znak kríža nad sviecou a potom ju požehnal modlitbou *Deus mundi conditor*. Podobný rítus opisuje už Hippolyt v *Traditio apostolica*.¹³⁴

U pápeža Zosima máme svedectvo, že sa spája Exsultét s vyrytím kríža a znakov A a Ω.¹³⁵

V Ambroziánskom ríte sa nekoná obrad požehnanie ohňa, a paškál sa zapaluje až počas spievania Exsultétu (od lampáša), pričom sa postupne zapália aj ďalšie svetlá a vtláčajú sa do paškála hrudky tymiánu v tvare kríža.¹³⁶

Až v galikánskom ríte, ktorý priniesol aj prvky východnej liturgie, Exsultét predchádzal obrad požehnanie ohňa s procesiou.

Tridentský misál je spojením Ambroziánskeho rítu a Galikánskej liturgie. Na jednej strane prevzal požehnanie ohňa, na druhej strane sa konal obrad zapalovania paškálu aj s vyrytím písmen.

Dôležitým bodom týchto starších obradov je, že bol zvlášť oddelený oheň a princíp svetla (Božský princíp),¹³⁷ ktorý zostúpil k zosnulým, a ktorý ožaroval procesiu a pri tomto svetle sa spievalo: *Lumen Christi*, a až v Exsultéte sa tento oheň spája so sviecou – paškálom (Božstvo premieňa a zapaluje mŕtve telo).

Až po koncile sa v dnešnom obrade paškál zapaluje ešte pred procesiou a spievaním Exsultétu. V starších rítoch Exsultét bol prvým miestom Zmŕtvychvstania Krista, lebo uprostred neho sa zapaloval Paškál. Veľmi výrazne to naznačoval aj Tridentský misál, keď úvodný obrad požehnanie ohňa začal vo fialovom, potom sa diakon nesúci sviecu a spievajúci Exsultét obliekol do bieleho rúcha a po Exsultéte sa

---

¹³⁴ Porov. pozn. 30.

¹³⁵ Porov. pozn. 40.

¹³⁶ Porov. *Preconium Paschale Ambrosianum* [online]. [s.a.]. [Cit. 10.3. 2008]. Dostupné na: <<http://www.cantoambrosiano.com/Exsultét.htm>>.

¹³⁷ Porov. *Latinsko-slovenský misál 1952*. Veľkonočná vigília, úvod.

zase obliekol do fialovej farby na znak ešte starozákonného prorockého hlasu. Je to krásne, že práve počas Exsultétu diakon žiaril v bielom rúchu ako *veľkonočný posol*.¹³⁸

Pri samom slávení je dôležitá aj dynamika procesií a miesto slávenia. Cirkev sa zhromažďuje vonku uprostred tohto sveta. Kristus je mŕtvy a my zakúšame, aká je márna viera bez neho.¹³⁹ V kostole niet Eucharistie,¹⁴⁰ čiže akoby ani niet Cirkvi. Tá sa stretáva vonku pred kostolom a očakáva príchod Pána, lebo bez neho niet spoločenstva. Keď potom uprostred veriacich zažiarí Božský oheň nádeje, že Pán iba spí,¹⁴¹ Cirkev sa vydáva opäť na cestu, ako Izraelský ľud v noci Egypta, ako Mária, keď uverila proti nádeji. Táto prvá procesia vigílie naznačuje proces vnútorného obrátenia človeka, ktorého Pán ťahá lanami lásky,¹⁴² do nového spoločenstva – do Cirkvi, v ktorej je On, Paškál, stredobodom a od neho sa všetko zapaluje novým svetlom. Po vonkajšom nadchnutí a jasote (Exsultét) začína Božia pedagogika budovať nové základy a tak nás liturgia pozýva k nastúpeniu cesty človeka od stvorenia, pádu, cez vyslobodenie z Egypta, pády a volania Boha skrze prorokov a nakoniec človek nadchnutý Božím pôsobením zvolá so žalmistom: „*Ako jeleň dychtí za vodou z prameňa, tak moja duša, Bože, túži za tebou.*“¹⁴³ Cirkev zaplesá po štyridsiatich dňoch v Glórii, v Aleluje a nakoniec celá Cirkev dostáva odkaz od anjelov: „*Nel'akajte sa! Hľadajte Ježiša Nazaretského, ktorý bol ukrižovaný. Vstal z mŕtvych. Niet ho tu.*“¹⁴⁴ A v evanjeliu veľkonočnej oktávy ide paškál – Zmŕtvychvstalý – ako ohnivý stĺp do Galilei pred Cirkvou a Emauzským zapaluje srdce v Božom slove a nakoniec sa dáva poznať v samej liturgii.

Už nad ránom Cirkev začína sláviť po dlhom bdení Eucharistiu so všetkými pokrstenými a zasadá k anjelskej hostine ako Izraeliti, a vereje srdca sa poznávajú

---

¹³⁸ Porov. tamže.

¹³⁹ Porov. 1 Kor 15, 14.

¹⁴⁰ Porov. *Rímsky misál*. Veľký piatok, č. 25.

¹⁴¹ Porov. Benedikt XVI.: *Príhovor na generálnej audiencii*, 14.12. 2006.

¹⁴² Porov. Oz 11, 4.

¹⁴³ Porov. *Rímsky misál*. Veľkonočná vigília, žalm po siedmom čítaní.

¹⁴⁴ Porov. *Rímsky misál*. Veľkonočná vigília, evanjelium.

nepominuteľnou krvou opravdivého Baránka,¹⁴⁵ ktorou sa pri Pánovom stole sýtime po dňoch smädu na púšti života (pôstne obdobie). *A keď sa nás raz budú pýtať naše deti, ale i ľudia tohto sveta: „Čo to máte za zvyk?“, vy odpoviete: „To je obetovanie paschy pre Pána, ktorý obišiel domy Izraelitov v Egypte, keď bil Egypťanov a keď naše domy ušetril.“*¹⁴⁶ Celá vigília je podľa knihy Exodus iba začiatkom pochodu za Kristom – ohnivým stĺpom,¹⁴⁷ je to cesta púšťou života plného oáz, ale i problémov a trápení, i veľkej radosti, ktorú nám nik nemôže vziať a diakon nám ju v úvode Exsultétu stále pripomína. Smerujeme k radosti – *exultatio et jubilatio*.

Liturgia je poskladaná z Božieho slova a je vernou púťou na ceste po evanjeliových miestach. Či Cirkev odpradáva nebdela s Máriou Magdalénou, či neplače, keď ho do hrobu vkladajú¹⁴⁸ a ešte aj pri večerách na Bielu sobotu volá, aby bola s ním pochovaná v krste?¹⁴⁹ Či nedáva vigília zakúsiť ono svedectvo: *a videl i uveril?*¹⁵⁰ V liturgii sa Božie slovo stáva živé a Cirkev ho doslovne takto aj slávi.

3.2 Krst a Exsultét

Celá Veľkonočná vigília má odpradáva silne krstný charakter.¹⁵¹ Exsultét je toho neskorším svedectvom. Právom sa musíme zamyslieť nad tým, *„aký asi dojem to muselo urobiť na židovských krstencov, keď im v deň krstu predstavili v prehľade naplnenie Starého zákona. Človek hneď priviedol pohanokresťanov cez poukázanie na Kristov vykupiteľský čin k ich oslobodeniu z pút otroctva k uvedomeniu a tým k bezhraničnému šťastiu byť kresťanom. To bolo zmŕtvychvstanie, to bol zážitok:*

---

¹⁴⁵ Porov. Ex 12, 7; Gregor Veľký: *Čtyřicet homílií na evangelia*, s.238.

¹⁴⁶ Porov. Ex 12, 26-27.

¹⁴⁷ Porov. Ex 12, 37-42.

¹⁴⁸ Porov. *Liturgia hodín*. Biela sobota, hymnus na večery.

¹⁴⁹ Porov. *Liturgia hodín*. Biela sobota, modlitba večier.

¹⁵⁰ Porov. Jn 20, 8.

¹⁵¹ Porov. Egeria: *Púť do svätej zeme*, č. 38; Cyril Jeruzalemský: *Mystagógické katechese*; Cantalamessa: *Veľkonočné tajomstvo*, s. 69.

*s Kristom vstať z mŕtvych, s ním žiť!*¹⁵² Exsultét ako neskorší text na túto tradíciu starozákonných čítaní nadväzuje. Paškál, ktorého jas padá na stránky Starého zákona, dáva katechumenom spoznať v Božom slove spásanosný plán agapé a vnuká im kristologický pohľad na celé dejiny sveta.¹⁵³ Vo svojej prvej časti predchádza starozákonné čítania o prechode cez Červené more, ospevuje ohnivý stĺp, vinu hriešnika pri stvorení a jeho vykúpení, Otcovu lásku a trpezlivosť a nakoniec samotnú noc niekoľko krát vyzdvihuje a tento hymnus na noc zakončuje aj citátom zo 139. žalmu. *„Táto noc sa vo svetle Božieho slova javí ako noc ožiarená zázrakmi minulosti, pretože katechumeni sú v nej oslobodení z práce na „panskom“ u faraóna (tzn. Satana) a kúpeľom znovuzrodenia je celý svet povýšený na deti Abraháma.“*¹⁵⁴ Tento starozákonný pohľad na Božiu pedagogiku je posledným „fiat“ katechumenov. Je to aj ich vlastná cesta, ktorou prichádzajú až k evanjeliovému tajomstvu Paschy. Ale tento prerod v krste je čímsi kvalitatívne novým, čo nepoznajú. Je to krok premeny do neznáma, a až potom začína cesta mystagógie – vovádzania do tajomstva Krista, ako nám to predstavuje Cyril Jeruzalemský vo svojich katechézach.

Sv. Gregor Nysský v jednej homílii hovorí o krste, že podľa neho *„nesie deň svetiel svoje meno... Osvietenie...“*¹⁵⁵ Krst je prechodom z tmy do svetla. Počas soboty sa vykonali posledné predkrstné exorcizmy, kandidát sa úplne postil a tak sa pripravoval na úplnú smrť hriechu. A už v týchto krstných exorcizmoch sa spájal motív svetla s exorcizmom. Modlitba je tak krásna a úzko spätá s Exsultétom, že ju uvádzam v plnom znení:

*„Bože, svetlo, ktoré nezapadá a otec svetla,
ty si smrťou a zmŕtvychvstaním svojho Syna Ježiša Krista
zahnal temnoty ľži a nenávisti*

---

¹⁵² Ebel: Zum Verständnis des „Exsultét“. In Casper: *Das „Exsultét“ in Schrift und Kirchenvätern*, s. 291.

¹⁵³ Porov. Löhr: *Dies ist die nacht*, s. 174.

¹⁵⁴ Porov. Tamže, s. 181.

¹⁵⁵ MPG 36, 612C In Schubert: *Über Ursprung und Sinn der Osterkerze*, s. 97.

*a vylial si na ľudskú rodinu
svetlo pravdy a lásky;
daj, nech títo tvoji vyvolení,
ktorých si povolal medzi adoptovaných synov,
prejdú z temnoty do svetla
a nech oslobodení od každej moci kniežaťa tmy
zostanú navždy synmi svetla.
Skrze Krista nášho Pána.“¹⁵⁶*

Exsultét môžeme nazvať aj manifestáciou a poslednou predkrstnou katechézou. V ňom Kristus za nich *spláca dlžobu za hriech Adamov* a svätou krvou *zotiera dlžobný úpis starého hriechu*, ničí *okovy smrti* a *vyslobodzuje* ich z podsvetia pekla, v ktorom doteraz žili. Exsultét im spolu s Bazilom ponúka aj vzor stať sa včelou – lietavkou pre Krista¹⁵⁷ a v celom živote s nádejou ako *dieťa svetla kráčať v ústrety Kristovi*,¹⁵⁸ aby svetlo v nich našlo *horieť ranná zornica*.

A vigília neostáva len pri tých, čo sú práve pokrstení, ale obracia sa ku všetkým: *„Ja som to, Kristus! Ja som zničil smrť... zvíťazil nad nepriateľom. Podťe teda, podťe sem všetci, všetky národy zeme, všetci ponorení v hriechoch. Odpustia sa vám, lebo ja som vaše odpustenie, ja som Baránok spásy.“*¹⁵⁹

3.3 Pastoračné rady k sláveniu veľkonočného tajomstva

V tejto predposlednej podkapitole ponúkam niekoľko pastoračných rád k sláveniu vigílie. Trochu sa zamyslime, aké dôležité je neoberať liturgiu o nič, čo jej prináleží. Dokonca na tento fakt dnes po mnohých storočiach prichádzajú aj naši evanjelický bratia vo viere. Asi od r. 1950 dochádza k postupnému teologickému objavovaniu liturgie

---

¹⁵⁶ *Obrad uvedenia dospelých do kresťanského života*, str. 221.

¹⁵⁷ Porov. podkapitulu 2.2.5 o včele.

¹⁵⁸ Porov. *Obrad uvedenia dospelých do kresťanského života*, odovzdanie zažatej sviece, č. 265.

¹⁵⁹ Meliton zo Sardy: O Pasche, 102-103. In Cantalamessa: *Veľkonočné tajomstvo*, s. 78-79.

v protestantskom prostredí, pričom aktuálne prebieha v Česku veľká liturgická iniciatíva, v rámci ktorej sa znovu objavuje Veľkonočná vigília, nočné slávenie, dôležitosť paškálu, no a samozrejme veľkonočného chválospevu.¹⁶⁰ Na druhej strane je smutné, ak si veriaci Rímskeho obradu sami nevážia svoje bohatstvo a oceňujú ich viac okolité kresťanské spoločenstvá. „*Ak nijaké spoločenstvo nebude sláviť veľkonočnú vigíliu v jej úplnej podobe (neobmedzenú ani časom ani rozsahom, s prípravou a v ovzduší, inšpirovanými prvými storočiami) , ako sa to odporúča, alebo ju budú sláviť iba niekoľké, treba sa obávať, že onedlho sa táto pekná reforma skončí a zostane iba na papieri.*“¹⁶¹ To by však znamenalo zánik liturgie, ktorá má svoj prameň vo Veľkonočnej vigílii, a následne zánik kresťanstva!

Pri pastoračnom pohľade je obzvlášť dôležitý teologický smer, ktorým sa pozeráme na liturgiu a liturgické predpisy. V dejinách môžeme vidieť dva smery, dve veľkonočné tradície: antropologický a kristologický. Prvý charakterizuje pohľad spomienkovo-historický s kristocentrickým nábojom: „*Pascha, to je Kristus.*“¹⁶² Druhý charakterizuje morálno-duchovné ponímanie Veľkej noci ako prechodu človeka od neresti k čnosti a dôraz sa nekladie ani tak na liturgické obrady, ako skôr na vnútorné a duchovné rozhodnutia a skutky.¹⁶³ Iba syntézou týchto pohľadov, ako to urobil sv. Augustín, možno dôjsť k plnému pohľadu. Ak pozrieme na dnešné kresťanské spoločenstvá jednoznačne dominuje antropologický pohľad, hoci vo veľmi ochudobnenej verzii. Vtedajšie ranokresťanské spoločenstvá, nech zastávali ktorýkoľvek pohľad, boli na rozdiel od nás hlboko preniknuté Božím slovom a zapálené pre Boha a Božie veci. Tento dnešný antropologicko-liberalistický pohľad na liturgiu má za následok vyhnanie tajomstva Boha z liturgie. Liturgia sa považuje za morálno-duchovné posolstvo, ktoré

---

¹⁶⁰ Porov. bližšie bohaté materiály na internete: Coena: Evangelická liturgická iniciatíva. [online]. [s.a.]. [Cit. 7.3. 2008]. Dostupné na: <http://coena.edunix.cz/>.

¹⁶¹ Cantalamessa: *Veľkonočné tajomstvo*, s. 106.

¹⁶² Porov. Cantalamessa: *Veľkonočné tajomstvo*, s. 13-15.

¹⁶³ Porov. Cantalamessa: *Veľkonočné tajomstvo*, s. 16-17. Tieto dva pohľady majú veľa spoločného aj s tým, čo som spomínal v podkapitole 2.2 o symbole.

treba v každom čase prispôbiť človeku a nastaviť ju na jeho obrátenie (formáciu, a v konečnom dôsledku na manipuláciu). Kristologicko-historický aspekt tvorí len efekty a všetko sa krúti okolo človeka a prispôbovaniu sa mu. Tak nie Kristus vychováva a vedie veriacich v posvätnom tajomstve liturgie, ktorej jediným pôvodcom je Duch Svätý, ale miestne cirkvi a kňazi vychovávajú Božie tajomstvo, orezávajú a prispôbujú ho tak, aby dosiahli aktuálne ciele (výchova proti potratom, politické tendencie, obrátenie skazených hriešnikov, odkrývanie hriechov daného spoločenstva, výchova k pokore a poslušnosti a proti pýche...).

Sv. Augustín nám ponúka syntézu jedného aj druhého: Pascha je prechod skrze umučenie! Ježiš nepotreboval Paschu, ale prišiel, aby nás previedol cez červené more a priviedol nás do zaslúbenej zeme. Liturgia nie je samoúčelná, ale vyžaduje vnútorné obrátenie (gr. *metanoia*) a prejdenie (gr. *metabaino*) do Kristovho tajomstva. Liturgiu musí predchádzať evanjelizácia, v druhom stupni katechéza, a celým týmto procesom, ak sa mu otvoríme, Božia milosť pôsobí v nás obrátenie. Liturgia sa takto javí ako konečný bod nášho putovania a obrátenia, keď sme nastavený (alebo sa nastavujeme) na Boží pohľad. Absolútna vernosť liturgii je iba predpokladom, aby Boh mohol hovoriť, ale v druhom, nie menej dôležitom, ale súčasnom aspekte, je obrátenie sa, nie druhých, ani nie obrátenie liturgie.¹⁶⁴

Pozrime sa bližšie na niektoré osobitné aspekty nevyhnutné k pochopeniu a sláveniu veľkonočného tajomstva vzhľadom k Exsultétu. Pre nedostatok miesta spomeniem len niektoré.

3.3.1 Svätá (biela) sobota (Sabbatum sanctum)

Svätá sobota je deň prekypujúcej nádeje ľudstva. Benedikt XVI. to krásne vyjadril v jednom príhovore: „*Na Svätú sobotu Pán odpočíva po novom stvorení.*“¹⁶⁵ „*Cirkev sa*

---

¹⁶⁴ Ako to praktizujú mnohé dnešné liberalisticko-antropologické katolícke spoločenstvá.

¹⁶⁵ Benedikt XVI.: *Príhovor na generálnej audiencii*, 14.12. 2006.

posadila k hrobu a plače, ako plakal Pán pri hrobe Lazára, nad hriechmi, ktoré zabili pôvodcu života. Nie je to už viac bolestivý nárek Kvetnej nedele, ktorý ju otriasol. Jej slzy tečú nežne a pokojne. Tušenia šťastia z viny, ktorá tak veľkého Vykupiteľa bola hodná, tušenie blaženosti utrpenia, robí prítomných pokojnými a plných nádeje.“¹⁶⁶

Je to deň, keď Cirkev neslávi sviatosti uvádzania do kresťanského života a služby spoločenstvu.¹⁶⁷ Veľmi často sa však stretne u laikov, ale i kňazov so stotožňovaním Bielej soboty s veľkonočnou vigíliou.¹⁶⁸ V tento deň Cirkev zotrúva pri Pánovom hrobe a rozjíma o jeho utrpení a smrti¹⁶⁹ ako aj o jeho zostúpení k zosnulým. Je to aj posledný deň prípravy katechumenov, ktorý už od nepamäti bol dňom exorcizmov a pôstov katechumenov, ale i veriacich.

3.3.2 Čas slávenia – Noc? (Apologia ad nocem.¹⁷⁰)

„Cirkev starostlivo volí deň a hodinu pre svoje sviatky a slávnosti. Ako by mala chcieť sláviť „sviatok sviatkov“ v inej hodine, ako je pre ňu určená?“¹⁷¹ Pozrime sa, ako o tom píše sama Cirkev:

77. Podľa najstaršej tradície táto noc je očakávaním Pána¹⁷² a vigília, ktorá sa v nej slávi, pripomína svätú noc, v ktorú Pán vstal z mŕtvych, a pokladá sa za „matku všetkých svätých vigílií.“¹⁷³ V nej totiž Cirkev bdie,¹⁷⁴ očakáva Pánovo zmŕtvychvstanie a slávi ho sviatosťami kresťanskej iniciácie.¹⁷⁵

¹⁶⁶ Porov. Löhr: *Dies ist die nacht*, s. 165.

¹⁶⁷ *Obežník Kongregácie pre bohoslužbu o príprave a slávení veľkonočných sviatkov*, čl. 75.

¹⁶⁸ Dvaja kňazi mi pri elektronickej ankete výslovne uviedli: *obrady Bielej soboty*..., časopis QUO používa pri označení vigílie názov Biela sobota. Ale aj pri bežnej komunikácii sa to stalo hlboko zakoreněným a frekventovaným zlozvykom, ktorý má svoj prameň aj v hodine začatia slávenia a vo veľmi zanedbanej liturgickej a biblickej katechéze. Cirkev preto jasne vyzýva kňazov, že veriacich treba poučiť o osobitnej povahe Bielej soboty. (Porov. Posv. kongr. obradov, dekrét *Maxima redemptionis nostrae mysteria*, 16. nov. 1955, č. 2)

¹⁶⁹ *Rímsky misál*, Biela sobota.

¹⁷⁰ Obranná reč k noci.

¹⁷¹ Porov. Löhr: *Dies ist die nacht*, s. 156.

¹⁷² Porov. *Ex 12*, 42.

¹⁷³ Sv. AUGUSTÍN, *Sermo 219*, PL 38, 1088.

¹⁷⁴ Čo znamená noc bdenia zasvätená Pánovi (*Ex 12*, 42), vysvetľuje nám Chromacius z Akvileje: „Všetky bdenia, ktoré sa slávajú na česť Pánovu, sú Bohu milé a rád ich prijíma; no toto bdenie prevyšuje všetky

Čo znamená nočný ráz Veľkonočnej vigílie

78. „Celá slávnosť Veľkonočnej vigílie sa koná v noci. Nemá sa začať pred súmrakom¹⁷⁶ a má sa skončiť pred svitaním nedeľného rána.“¹⁷⁷ Túto zásadu treba chápať doslovne. Vonkoncom nemožno pripustiť jej protirečiace zneužitia a zvyky, ktoré sa niekde zahniezdili — že sa totiž Veľkonočná vigília slávi v čase, keď sa zvyčajne anticipujú nedeľné omše.¹⁷⁸

Je zaujímavé, že sa tieto dôvody, ktorými niektorí podopierajú anticipovanie Veľkonočnej vigílie, ako je napríklad všeobecné ohrozenie, nikdy neuvádzajú, pokiaľ ide o polnočnú omšu Narodenia Pána alebo o rozličné iné zhromaždenia konané v noci.

79. Veľkonočnú vigíliu, v ktorej Hebreji očakávali nočný prechod Pána, ktorý ich vyslobodil z faraónovho otroctva, neskôr slávil ako pamiatku každý rok; bola predobrazom budúcej pravej, Kristovej noci, to jest noci pravého oslobodenia, v ktorej „Kristus rozlámal okovy smrti a víťazne vstal z hrobu.“¹⁷⁹

80. Už od začiatku Cirkev každý rok slávila Veľkú noc, ako slávnosť slávností, najmä nočnou vigíliou. Veď Kristovo zmŕtvychvstanie je základom našej viery a nádeje a krst

---

ostatné. Právom sa táto noc nazýva Pánovým bdením; on totiž bdel za života, aby sme my neupadli do zabudnutia v smrti. Cez tajomstvo utrpenia podstúpil za nás spánok smrti, lenže ten Pánov spánok prebudil celý svet, lebo Kristova smrť nás zbavila spánku večnej smrti. On sám to povedal ústami proroka: po tom všetkom som usnul a prebudil som sa a môj spánok mi bol sladký (porov. Ž 3, 6; Jer 31, 26). Ten Kristov spánok bol sladký, lebo nás povolal z trpkkej smrti do sladkého života. A nakoniec sa tá noc nazýva Pánovým bdením preto, lebo on bdel, aj keď spal. V tele spal, no v božstve bdel. Svojím božstvom prehládaval peklo, aby z neho vyslobodil človeka, ktorý tam bol uväznený.“ (Cantalamesa, s. 69 – 70.)

¹⁷⁵ *Cærimoniale Episcoporum*, č. 332.

¹⁷⁶ Súmrak je prechodný čas medzi dňom a nocou. (Porov. aj sv. Bazil: *Hexaëmeron*, s. 202.) Vo večernom súmraku po západe Slnka postupne ubúda svetlo až po úplnú noc. Doba jeho trvania závisí na mnohých faktoroch, ako sú ročné obdobie, zemepisná šírka, zemepisná dĺžka a časové pásmo (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Noc>). V našich zemepisných šírkach trvá občiansky súmrak (čas medzi západom alebo východom slnka a okamihom, keď je slnko 6° pod horizontom) obyčajne vyše pol hodiny, nautický (trvá, kým klesne slnko 12° pod horizont) vyše hodiny. (<http://sk.wikipedia.org/wiki/S%C3%BAmrak>).

¹⁷⁷ Porov. *Cærimoniale Episcoporum*, č. 333; *Rímsky misál*, Veľkonočná vigília, č. 3.

¹⁷⁸ Posv. kongr. Obradov: inštr. *Eucharisticum mysterium*, č. 28, AAS 59 (1967) 556–557 In *Liturgia*, roč. III, č. 10, 1993, s. 158.

¹⁷⁹ *Rímsky misál*, Veľkonočná vigília, č. 19, veľkonočný chválospev.

a birmovanie nás uvádzajú do Kristovho veľkonočného tajomstva: spolu s ním sme zomreli, s ním sme boli pochovaní, s ním vzkriesení a s ním budeme aj kraľovať.¹⁸⁰

Táto vigília je aj očakávaním Pánovho príchodu.¹⁸¹

Toľko hovorí Cirkev.¹⁸² Myslím, že slová sú dostatočne jasné. „*Nikto nemyslí v túto noc na spánok. Žiaden deň nie je tak čakany ako táto noc. Tak vychádza nádej všetkých v ústrety noci.*“¹⁸³

Ešte by som rád oponoval tendencii kňazov vyhovárať sa pri liturgii tradičným zaklínadlom: „...z *pastoračných dôvodov.*“¹⁸⁴

V r. 2003 som v jednej farnosti zorganizoval stretnutie farníkov a kňazov na prípravu veľkonočných sviatkov a pri tom došlo aj k vážnej a dôležitej otázke času slávenia Veľkonočnej vigílie. Keď sme najprv vyšli s touto otázkou a s návrhom sláviť ju v neskorších hodinách (21:00 a vyššie) ako býva zvykom (19:00 – 20:00) došlo k veľkej vrave a nespokojnosti medzi ľuďmi. Totiž sám p. farár sa odvolával na pastoračné dôvody a iné praktické problémy a preto žiadal prediskutovať túto otázku v takomto pléne. Rušnú debatu prerušil jeden z účastníkov prečítaním už vyššie spomínaného úryvku Obežníka kongregácie pre bohoslužbu o nočnom slávení vigílie.¹⁸⁵ Hrobové ticho sa miešalo s hanbou a s posvätnou bázňou. Nikto sa neodvážil prehovoriť. Keď sa potom rozdal dotazník o hodine začiatku slávenia Veľkonočnej vigílie, dvadsať zúčastnených

---

¹⁸⁰ Porov. II. vat. Koncil: konšt. o posvätnéj liturgii *Sacrosanctum Concilium*, č. 6; porov. *Rim* 6, 3–6; *Ef* 2, 5–6; *Kol* 2, 12–13; *2Tim* 2, 11–12.

¹⁸¹ „*Tú noc slávime bdením, lebo Pán vstal z mŕtvych, a ten život... kde niet smrti, niet spánku, začal pre nás vo svojom tele; a tak ho vzkriesil z mŕtvych, že neumrie, ani smrť nebude nad ním panovať... Preto Zmŕtvychvstalý, ktorému trochu dlhším bdením spievame, nám dá, že s ním budeme bez konca žiť a kraľovať.*“ Sv. Augustín: *Sermo Guelferbytan*, 5, 4, *PLS* 2, 552.

¹⁸² *Obežník Kongregácie pre bohoslužbu o príprave a slávení veľkonočných sviatkov*, čl. 77-80.

¹⁸³ Porov. Löhr: *Dies ist die nacht*, s. 166. Žiaľ, mnohé miestne cirkvi nebedujú ako panny s olejmi v rukách, ale keď prichádza o polnoci zmŕtvychvstalý Ženich, celá cirkev už dávno spí...

¹⁸⁴ Je to jeden z najfrekventovanejších argumentov, ktorý používajú kňazi, aby mohli neposlúchnuť múdre rady svätej Cirkvi. Ospravedlňujú svoje hrubé narušenie liturgie pastoračnými dôvodmi. Nikto však nevie, čo všetko pod tie pastoračné dôvody patrí, každopádne lenivosť a pohodlie asi nie... (Pastoračné dôvody sú veľmi frekventovaným pojmom v liturgických knihách i v cirkevných dokumentoch, ale nikde som nenašiel ich vysvetlenie. Možno sa dokumenty spoliehajú na zdravý a triezvy rozum, ale to je asi jedna z najväčších pokoncilových chýb Cirkvi.)

¹⁸⁵ Porov. pozn. 182.

zástupcov farnosti odpovedalo takto: Dvaja ľudia boli za 20:00, jedna rehoľná sestra FMA za 20:15,¹⁸⁶ 13 ľudí bolo za 21:00 a päť ľudí bolo za 22:00 a viac. Výsledok tohto „hlasovania“ bol jednoznačný, a aj keď vo veciach liturgie nemožno hlasovať, predsa sa nám podarilo takýmto spôsobom presvedčiť kňazov, aby sa čas slávenia posunul na neskoršiu hodinu. Vigília v ten rok začala o 21:00.¹⁸⁷ Reakcie ľudí po slávení Veľkonočnej vigílie, ktorá skončila okolo polnoci, boli dojímavé. Hoci klesol počet účastníkov,¹⁸⁸ nepočul som žiadne negatívne ohlasy, a viacerí hovorili, že vôbec nevnímali čas slávenia, hoci bola polnoc, lebo keď človek slávi najväčšie tajomstvo spásy, nemá čas rozmýšľať nad hodinkami.

Otázke chápania noci a tmy vzhľadom k začatiu slávenia vigílie som venoval vo svojom štúdiu väčší priestor. Aby som hlbšie prenikol k chápaniu noci a tmy, zaoberal som sa aj bežným (pastoračným) chápaním noci u ľudí tak, že som si zvolil formu ankety, kde som zisťoval noc v troch aspektoch: jej chápanie, časový rámec a jej spojitosť so spánkom. Cieľovou skupinou boli deti a mladí od základnej až po vysokú školu.¹⁸⁹ Anketa prebiehala v septembri až decembri 2007 na troch náhodne vybraných bratislavských základných školách, na dvoch základných školách z okolia Trnavy, na Pedagogickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave, a vybral som aj náhodne niekoľko mladých ľudí z ulice. Anketu som otestoval dokonca aj v malej dedinke Fägetu v bihorskej oblasti v Rumunsku, kde žije početná komunita Slovákov.

V prvej otázke som sa pýtal: *Keď počuješ slovo noc, čo ťa prvé napadne?* Na túto otázku 7. a 8. roční odpovedali v 88 % spánok, ostatní tma. U 9. a 10. ročných spánok bol

---

¹⁸⁶ Bez komentára.

¹⁸⁷ Prvý a posledný krát, pretože došlo k personálnym zmenám a farnosť sa viac už nedostala k slovu. Toto slávenie bolo v Bratislave jediné svojho druhu a času za posledných 5 rokov.

¹⁸⁸ V Petržalke sa v posledných rokoch otvorili až 3 nové kostoly, takže ľudia mali na výber. Výborné bolo aj to, že bolo viac miesta na sedenie, takže všetci ľudia sedeli a mohli pokojne sláviť.

¹⁸⁹ Zameril som sa na tento vekový rámec preto, že v ňom je rozptyl názorov vzhľadom k potrebnosti spánku a štýlu života najrozmanitejší. Ak ide o pastoračné dôvody, zdravý dospelý človek nemá dôvod na to, aby sa nezúčastnil nočného slávenia. Problém sa zvykol dávať v oblasti detí a chorých a starých. V prípade chorých však treba zase povedať, že nemajú povinnosť sa zúčastniť slávenia, resp. môže sa pre nich vyhradiť prenos cez TV alebo niektorí kostol, ktorý by dostal výnimočné povolenie na skoršie slávenie.

len u 55 % detí, 21% uviedlo tmu a ostatní rôzne (mesiac, hviezdy, strach). Vo veku 11. až 13. spánok ostáva približne rovnaký (54 %), tma vystupuje na 34 %, ostatné je zanedbateľné. U 14. a 15. ročných mierne klesá spánok (43 %), začína sa objavovať späťosť so zábavou a TV (14 %) a i. U študentov tento fenomén spánku klesá na 35 % a pribúda tma (34 %) zábava (16 %) a i. U starších (od 13. rokov) sa častejšie objavovalo aj spojenie noci s 24 hodinou (15%).

V druhej otázke som sa pýtal: *Napiš od kedy do kedy podľa teba trvá noc?* Najfrekvencovanejšom odpoveďou začiatku noci bola 22. hodina (24 %), hneď za tým boli na rovnako uvedená 20. a 24. hodina (22 %), 21. a 23. hodina (12 %) a 6 % uviedlo 19. hodinu. Priemerná hodina vyšla na 21:40 hod., pričom neboli výrazné rozdiely medzi vekovými kategóriami.

Tretou otázkou som chcel zmapovať čas začatia spánku detí a mladých: *Kedy zvykneš najčastejšie chodiť spať?* V kategórii do 10. rokov väčšina detí chodí spať o 21:00 hod. (42 %), 18 % o 22:00 hod., 14 % o 21:30 hod., pričom priemerne to vychádza na 21:00 hod. V kategórii starší školský vek (11. – 15. r.) to vychádza priemerne 22:00 hod., pričom najčastejšie chodia spať o 23:00 hod. (25%), 22:30 hod. (20 %), 21:30 a 21:00 hod. (19 %). Nikto nechodí spať pred ôsmou hodinou. Vysokoškolská veková kategória má priemernú hodinu spánku 23:15 hod., pričom najčastejšie sa chodí spať o polnoci (34 %). Často sa opakuje aj 23:00 a 22:00 hod. (23%) a vôbec nikto nechodí spať pred 21:30 hod.

Posledná otázka bola len doplnujúca informácia o tom, či niekto býva niekedy hore aj po polnoci. Nikdy uviedlo 12 % (z čoho bolo 71 % do 11 r.), 1 – 2 krát ročne býva hore 36 % detí, občas 17 %, často 24 %, cez víkendy 8 %.

Z uvedených výsledkov vyplýva, že dominuje vo všeobecnosti spojenie noci so spánkom a tmou, pričom postupne s vekom sa posúva aj hranica spánku. Význam noci väčšina respondentov spája so spánkom a vlastný spánok lokalizujú priemerne podľa kategórií do 21:00, 22:00 a do 23:00 hod. Ak vylúčime prvú kategóriu detí z dôvodu,

že Cirkev sa o nich osobitne stará v rituáli pre omše za účasti detí,¹⁹⁰ pričom im nevyhradzuje osobitné výsady pri veľkonočnej vigílii ani pri slávení veľkých sviatkov, ale v tomto veku predpokladá najmä ich vovádzanie cez osobité slávenia cez týždeň,¹⁹¹ priemerná hodina začatia noci, teda ak ju väčšina spája so spánkom, padne medzi 22:00 – 23:00 hod.¹⁹² Podľa astronomických údajov by mohla byť vigília najskôr cca hodinu po západe slnka. Táto hodina by mala byť aj minimálnym začiatkom slávenia Veľkonočnej vigílie.¹⁹³ Tento čas tiež podporuje fakt, že väčšina detí zvykne byť aspoň raz za rok po polnoci hore, pričom ak vynecháme opäť najmenšiu vekovú kategóriu, tak frekvencia bdenia po polnoci výrazne stúpa. Otázka znie: Čo je dôležitejšie ako bdiť práve v okamihu našej spásy? Ak nás už matematické fakty musia presviedčať o Božom majestáte, o čom je naše kresťanstvo? Či teológia nemá matematiku (rozum) ešte prevyšovať? Či nie je obyčajným klamstvom spievať *Toto je noc!* pričom vonku je ešte mnoho svetla, alebo dokonca svieti samo slnko? Ved' Kristus vstal z mŕtvych v noci nie preto, žeby jeho jas bol slabší ako deň, ale preto, aby cez naše fyzické oči osvietil oči nášho srdca. Exsultét teda až 9-krát usvedčuje naše spoločenstvá zo sebaklamu. Nemožno sa teda vierohodne naďalej opierať o pastoračné dôvody tohto charakteru, pretože sú z hľadiska uvedenej reality neprípustné.

---

¹⁹⁰ Posvätná kongregácia pre bohoslužbu: *Smernice pre omše za účasti detí*, č. 6. Spomína sa tu, že tieto „smernice majú na zreteli deti, ktoré ešte nevstúpili do predpubertálneho veku,“ čo podľa psychológie je cca do 9. roku života (1. stupeň ZŠ).

¹⁹¹ Tamže, č. 20.

¹⁹² Pripomínam, že dokument posv. kongregácie obradov: *Maxima redemptionis nostrae mysteria*, 16. nov. 1955, ktorý bol súčasťou reformy obnovenia veľkonočnej vigílie, hovorí v čl. 9 o náležitej hodine slávenia vigílie, že sa má začať sláviť okolo polnoci medzi svätou sobotou a Veľkonočnou nedeľou. V osobitnom prípade sa dovoľuje ordinárovi anticipovať vigíliu do skoršej hodiny, nie však pred súmrakom. Krásne vidíme niť, akou sa táto dôležitá vlastnosť noci Paschy sekularizovala od riadneho slávenia o polnoci, k mimoriadnemu úzu po súmraku, pričom hora competens, ktorú stanovuje biskup je iba dolnou zákonnou hranicou, pod ktorú sa nesmie ísť. Táto hodina je pre tých, ktorí sú v mimoriadnych okolnostiach (viacero slávení vigílie za sebou, veľký počet starých a chorých alebo iné biskupom schválené pastoračné dôvody). Riadna hodina slávenia vigílie je však riadne stanovená a patrí *in mediam nocte!*

¹⁹³ Podľa astronomických údajov by mala byť vigília cca. hodinu po západe slnka, aby bol splnený formálne predpis, čo je cca. 20:00. Tí, čo slávia vigíliu o 20:00 teda splnia čisto formálne predpis. Ale ak uvážime fakt všeobecného chápania noci, neverím tomu, že niekto niekedy o 20:00 povie, že teraz je noc. Je to teda v rozpore s bežným chápaním ľudu, čiže tu by mali práve pastoračné dôvody naliehať na vyššiu hodinu, v ktorej by veriaci chápali nočný ráz slávenia vigílie.

Ako posledný argument, ktorým by som chcel dať bodku tejto téme je anketa, ktorú som cez internet vykonal medzi kňazmi všetkých diecéz. Pýtal som sa v nej, kedy sa u nich slávi, príp. slávila Veľkonočná vigília a či vedia o nejakej farnosti, kde by sa slávila neskôr ako u nich. Zo 126 oslovených farností zo všetkých diecéz odpovedalo 38 farností z rozličných častí Slovenska. Až 30 % kňazov v ankete osobitne dopísali poznámku, že slávia vigíliu hneď po západe slnka. Iba 7 % kňazov kladie vigíliu do neskorších hodín (21:00 a neskôr). Najčastejší čas začiatku slávenia je 19:00 (36 %), 19:30 (23 %), 20:00 (20 %). Pred 19. hodinou začína až 10 % farností. Priemerná hodina začiatku slávenia Veľkonočnej vigílie je 19:36.

Podrobnejší výskum urobený v Bratislave vo všetkých kostoloch (pomocou časopisu QUO) testoval 45 kostolov v priebehu rokov 2003 až 2008. Až 31 % farností slávil v roku 2003 vigíliu pred západom slnka a ďalších 40 % nepočkalo ani do súmraku. Priemerná hodina začiatku slávenia bola 19:00. Tieto fakty sa výrazne nezmenili ani v nasledujúcich rokoch, iba keď padol západ slnka veľmi skoro (v r. 2005 to bolo iba o 17:20). V r. 2007 sa výraznejšie zlepšili niektoré faktory, ale aj tak ostáva 10 % slávení pred západom slnka a ďalších 10 % pred zotmením. Tento rok 2008 je hotový liturgický úpadok. Priemerná hodina začiatku slávenia klesla až na 18:37, pričom 40 % kňazov vrátane biskupa slávi vigíliu o 18:00 hod., kedy sa v Bratislave bežne slávi večerná anticipovaná omša (až 72 % kostolov), na čo obzvlášť upozorňuje kongregácia.¹⁹⁴ Jednoducho keď západ slnka tento rok padol na 17:15, kňazi si myslia, že sa začne skôr sláviť vigília, ale to je skutočne veľké nedorozumenie, ba aj nepochopenie.

V Bratislave za posledné roky klesol o tretinu počet vigílii o 20:00 hod. a neskoršie slávenia v Bratislave niekoľko rokov nemáme (naposledy v r. 2003 v dvoch kostoloch bolo o 20:30 a 21:00 hod.). Obľúbenou hodinou začiatku vigílie sa stala 19:30 hod. (z 23% stúpla frekvencia v r. 2007 až na 53 %). Potešujúcim faktorom je,

---

¹⁹⁴ Porov. pozn. 182.

že od r. 2003 sa zmenšil počet dvojitých slávení vigílie (z 5 na 3) a úplne zmizla trojitá vigília.¹⁹⁵

Na to, že sa nachádzame v hlavnom meste SR, v meste neobmedzených možností a príležitostí, neponúka miestna cirkev veriaciim opravdivé nočné slávenie.¹⁹⁶ Nehovoriac o tom, čo všetko sa vynecháva vo vigílii, že už málokde sa slávi krst a čítajú všetky čítania... Pri takýchto výsledkoch sa ani nemožno čudovať, že sa vigília chápe ako Biela sobota a že veriaci nedospejú k plnej radosti veľkonočného rána.

3.3.3 „Spievajte a nadšene mu hrajte...“ (Ž 33, 3)

Spev je základnou zložkou liturgie. Počas pôstu sa 40 dní nepoužívajú hudobné nástroje, lebo Neveste vzali Ženícha. Exsultét je potom prvým radostným liturgickým výkrikom dejín. V tomto zmysle recitovať veľkonočný chválospev je podľa môjho názoru neprípustné. Cirkev upozorňuje kňazov, že *„na to, aby slávenie Veľkonočného trojdnia bolo dôstojné, treba mať poruke dostatočný počet posluhujúcich a miništrantov.“*¹⁹⁷ A ďalej hovorí: *„Spevu ľudu, ako aj posluhujúcich a kňaza pripadá v slávení Svätého týždňa a najmä Veľkonočného trojdnia osobitný význam, lebo práve spev najlepšie zodpovedá slávnosti týchto dní a dodáva textom väčšiu pôsobivosť a silu.“*¹⁹⁸ A v tom istom článku uvádzajú Exsultét medzi spevmi, ktoré sa nikdy nemajú prednášať bez spevu. Tridentský misál ponúka text Exsultétu iba v znotovanej forme a až dnešný misál latinský aj slovenský uvádza aj text mimo nôt, akoby to bolo možné

---

¹⁹⁵ Takéto duplikácie veľkonočného trojdnia sú teologicko-pastoračným nezmyslom. Je to opäť veľké nepochopenie Kristovho veľkonočného tajomstva.

¹⁹⁶ Je to právo veriacich. (porov. Kódex kánonického práva, kán. 213-214) Viem pochopiť, že pre starých a chorých Cirkev urobí malý kompromis skoršieho slávenia, ale pýtam sa, prečo neexistuje v Bratislave zo 45 kostolov ani jeden, ktorý by slávil nočnú vigíliu podľa pradávnych a múdrych nariadení Cirkvi? Veď aj pápež Ján Pavol II. a teraz aj Benedikt XVI. slávil veľkonočnú vigíliu o 21:00 hod., prečo si aspoň z neho neberieme príklad? Vianočná vigília sa slávi o 21:00 (tá je vraj určená pre starších a detí, lebo polnočná je už neskoro) a opäť je tu teologicko-pastoračný konflikt.

¹⁹⁷ *Obežník Kongregácie pre bohoslužbu o príprave a slávení veľkonočných sviatkov*, čl. 41.

¹⁹⁸ Tamtiež, čl. 42.

oddeliť. Latinský misál však uvádza najprv spievanú formu a to dlhšiu, my zase text a to kratší.¹⁹⁹

3.4 Pedagogika veľkonočného chválospevu

Exsultét je syntéza ranokresťanskej liturgickej katechézy a teológie – *Katechizmus nášho svätého veľkonočného tajomstva*²⁰⁰ – kerygma. Exsultét je liturgiou a spieva sám o sebe – o liturgii. Obracia sa tak intenzívne a živo k veľkonočnej svieci a ospevuje ju, čím naznačuje silu, s akou kresťania chápali parúziu (prítomnosť) Krista v celom slávení liturgie. Sama svieca mimo liturgického slávenia by bola symbolom, v posvätnnej liturgii – v paschálnom tajomstve slávenia – tvorí neoddeliteľnú súčasť Kristovho tajomstva, ba priam možno povedať, že sa v nej spaľuje sám Kristus!

Veľkonočný chválospev svojou vnútornou výzvou a silou, s akou sa obracia k sláviacemu spoločenstvu, vychováva k znovuobjaveniu tajomstva Krista v dnešnej dobe. Má hlboko pedagogický charakter, lebo opisuje Božiu pedagogiku v SZ a následne vedie k jej zavŕšeniu vo veľkonočnom tajomstve. Dôležitý pedagogický moment nám zdôrazňuje aj Cantalamessa: „*Liturgická Pascha musí živiť Paschu uskutočňovanú životom a táto zas musí dodávať liturgickej Pasche opravdivosť.*“²⁰¹ Tieto jeho slová tvoria podstatu celého kresťanského života i tejto práce. Exsultét nám o tom spieva: „*Aká nesmierna je voči nám tvoja dobrota, Otče, aká nevyspytateľná je tvoja láska! Aby si vykúpil otroka, vydal si na smrť vlastného Syna! Naozaj potrebný bol hriech Adamov, ktorý zotrela smrť Kristova. Ó, šťastná vina, pre ktorú k nám prišiel taký vznešený Vykupiteľ. Posvätné tajomstvo tejto noci premáha zlobu, zmyva viny, hriešnikom vracia nevinnosť a radosť zarmúteným. Naozaj požehnaná noc, ktorá spája nebo so zemou*

---

¹⁹⁹ K forme *longior* a *brevior* po koncile sa ani nevyjadrujem. Považujem to za nedostatočné pochopenie tohto chválospevu. Kratšia forma je iba okyptením a znetvorením Exsultétu.

²⁰⁰ Porov. Casper: *Das „Exsultét“ in Schrift und Kirchengvatern*, s. 296.

²⁰¹ Cantalamessa: *Veľkonočné tajomstvo*, s. 67.

a človeka s Bohom.“²⁰² Tieto slová sú hlbokým svedectvom jednoty Božieho slova a spásnych činov. Dokonca ešte viac jeho činov. Exsultét nás nielen dojíma, ale nás burcuje k odvahe: „*Prebud' sa ty, čo spiš, vstaň z mŕtvych a bude ti svietiť Kristus.*“²⁰³ Ach, počujme koľko nadšenia a koľko nádeje vedela liturgia vyvolať u veriacich v Augustínovej dobe: „*Aká radosť, bratia! Radosť byť pospolu; radosť zo spevu žalmov a oslavných piesní; radosť pri spomienke na Kristovu smrť a zmŕtvychvstanie; radosť z nádeje na budúci život. Keď už obyčajná nádej naň vyvoláva toľkú radosť, čo potom, keď ho už budeme mať? Nezdá sa vám, že už prežívame čosi z tamtoho večného mesta?*“²⁰⁴ Pri takýchto svätých pastieroch bola liturgia ozaj čistou Božou pedagogikou plnou netrpezlivého kriku žiakov: „*Kedy bude vigília? Už len pár dní, a bude vigília!*“²⁰⁵

Sv. Gregor Veľký hovorí: „*Zaiste ono vzkriesenie nášho Vykupiteľa bolo aj naším sviatkom, pretože nás priviedlo späť k nesmrteľnosti, rovnako ako sa stalo sviatkom anjelov, pretože naším uvedením do nebies, doplnil sa ich počet. A tým že my sme uvádzaní späť na výsosti, sú napravené straty nebeskej vlasti.*“²⁰⁶

Na záver dopĺňam: v to skoré ráno už nevyšla zornica, aby ohlasovala príchod slnka, ale sám Stvoriteľ víťazne vyšiel z komnaty zeme, aby zažiaril raz navždy v nevýslovnom svetle lesku svojej slávy.

---

²⁰² *Rímsky misál*, Veľkonočný chválospev. Výrok „*felix culpa*“ známy u Cyrila Alexandrijského v diele *De Trin.* 5 (PG 75, 968) v sebe nesie tajomný odkaz na božskosť Ježiša Krista, pretože práve táto vina mu umožnila dosiahnuť skrze vlastné poníženie novú slávu.

²⁰³ *Liturgia hodín*, druhá antifóna z prvých vešpier na 4. pôstnu nedeľu Laetare.

²⁰⁴ Sv. Augustín: Ser. Morin-Guelf. 8,2. In Cantalamessa: *Veľkonočné tajomstvo*, s. 79.

²⁰⁵ Tamže.

²⁰⁶ Gregor Veľký: *Čtyřicet homilii na evangelia*, s. 227.

4 ZÁVER

„Vykupiteľ plný moci a milosrdenstva skryl pod rúškom tajomstva svoje božstvo, aby oklamal prefíkaného a víťazstvom si istého nepriateľa.

Ó, hmatateľné milosrdenstvo, aké hojné požehnanie sa na nás vylialo.“²⁰⁷

Až teraz v závere som pochopil, že mi práca L. Šranka dala podnet k novým postupom. Mne osobne v tejto práci najviac úžitku priniesol proces objavovania, proces, v ktorom som sa učil, v ktorom som hľadal, bezhlavo čítal, spätne spomínal a jasal nad krásou a tajomstvom *„blaženej noci, ktorá bola svedkom preslávnnej chvíle, keď Kristus vstal z mŕtvych.“²⁰⁸*

Možno si niekto povie, že som málo písal o samotnom chválospeve. Sú veci, o ktorých sa nedá hovoriť. Treba ich zažiť a nechať sa nimi preniknúť. Písal som veľa o veciach, ktoré priamo súvisia s veľkonočným chválospevom, ale o ňom samom som veľa nenapísal. Na mnohých miestach som písal aj o Veľkonočnej vigílii, ktorá je dušou i telom pre Exsultét. Nemožno ich oddeliť a jedine pochopením onej noci môžeme pochopiť, o čom spieva veľká prefácia vykúpených.

Ak ide o moje netradičné názory a postoje v tejto práci, ktoré som považoval za dôležité vyjadriť, rád spomínam na obľúbený výrok Cicera: *„Uvedomujem si, že tento môj prvý krok do problematiky nenadväzuje na rozpravu, ale že som tu čerpal priamo zo srdca filozofie, a to filozofie staršej a miestami ešte aj trocha nejasnej, za čo asi zožnem nemalú kritiku, alebo – a to určite – vyvolám prejavy začudovania. Budú sa čudovať, čo to má spoločné s tým, čo skúmame, prípadne budú kritizovať, že razím nezvyčajné cesty a prešliapané opúšťam. Ja si však uvedomujem, že sa často len zdá, že hovorím nové veci, a pritom sú veľmi staré, ibaže väčšina o nich ešte nepočula.“²⁰⁹*

---

²⁰⁷ Sv. Lev Veľký: Sermo XXII.XXIV, Mg. P.L. 54, s. 194.203n. In Casper: *Das Exsultét in Schrift und Kirchengvatern*, s. 294.

²⁰⁸ *Rímsky misál*, Veľkonočný chválospev.

²⁰⁹ Cicero, Marcus Tullius: *Rečník*, s. 11-12

5 ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1. ADAM, A.: *Liturgika*. Praha: Vyšehrad, 2001. 471 s.
2. SV. AUGUSTÍN, A.: *O kresťanskej náuke. O milosti a slobodnej vôle*. Prešov: Petra, 2004. 223 s.
3. SV. AUGUSTÍN, A.: *Boží štát. II. zväzok*. Trnava: SSV, 2005. 430 s.
4. AUF DER MAUR, H.: Der Lobpreis Asterius des Sophisten. In *Liturgisches Jahrbuchr*, 1962, č. 11, s. 78-85.
5. AUF DER MAUR, H.: Eine Vorform des Exsultét in der grieschischen Patristik. In *Trier Theologische Zeitschrift*, 1966, č. 75, s. 65-88.
6. SV. BAZIL VEĽKÝ: *Listy II. Hexaémeron*. Prešov: Petra, 2002. 295 s.
7. SV. BAZIL VEĽKÝ: *Povzbudenie mladým. Listy I*. Prešov: Petra, 1999. 293 s.
8. *Canones et decreta sacrosancti oecumenici Concilii Tridentini*. Ratisbonae: Institutum librarium pridem G. J. Manz, 1903. 353 s.
9. CANTALAMESA, R.: *Veľkonočné tajomstvo*. Bratislava: Serafín, 1999. 165 s.
10. CASPER, J.: Das Exsultét in Schrift und Kirchenvatern. In *Bibel und Liturgie*, 1936-1937, č. 11, s. 289-296.
11. CICERO, M. T.: *Rečník. Reči proti Catilinovi. Filipky. A iné*. Bratislava: Tatran, 1982. 382 s.
12. ČAVOJSKÝ, V. et al.: *Včelárstvo*. Bratislava: Príroda, 1981. 639 s.
13. DE RAZE et al.: *Concordantiarum ss. Scripturæ manuale*. Barcinone: Libreria religiosa, 1951. 751 s.
14. DOUGLAS J. et al.: *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996. 1243 s.
15. EGERIA: *Púť do svätej zeme*. Bratislava: TFTU, 2006. 220 s.

16. FISCHER, B.: Ambrosius der Verfasser des österlichen Exsultét? In *ALW*, 1952, č. 2, s. 61-80.
17. FISCHER, B.: Zwei Noten zum Exsultét. In *Benediktischen Monatschrift*, 1948, č. 24, s. 147-148.
18. FUCHS, G.: Exsultét iam angelica turba, I. Liturgisch. In KASPER, W.: *Lexikon für Theologie und Kirche*. Freiburg im Breisgau: Herder, 3.Auflage 1995, band 3, col. 1134.
19. FUCHS, G., WEIKMANN, H.: *Das Exsultét. Geschichte, Theologie und Gestaltung der österlichen Lichtdanksagung*. Regensburg: Pustet, 2. Auflage 2005. 155 s.
20. Glare, P. W. et al.: *Oxford Latin Dictionary*. Oxford: Oxford University Press, 1983. 2160 s.
21. SV. GREGOR VELKÝ: Čtyřicet homilií na evangelia. Olomouc: Krystal, 1946. 488 s.
22. KÁČERIK A.: *Liturgické knihy*. Bratislava: RCMBFUK, 2002. 46 s.
23. Kongregácia pre bohoslužbu: *Obežník Kongregácie pre bohoslužbu o príprave a slávení veľkonočných sviatkov II/1988*. Trnava: Polygrafické závody, 1988. 62 s.
24. KUNETKA, F.: *Eucharistie v kresťanskej antike*. Olomouc: CMTF, 2004. 231 s.
25. *Latinsko-slovenský misál*. Trnava: SSV, 1952. 1224 s.
26. *Liturgia hodín. 4. Zväzky*. Citta del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis, 1992.
27. LOHFINK N.: Die deutsche Überstzung des Exsultét. In *Liturgisches Jahrbuch für Fragen des Gottesdienstes*, 1999, č. 49, s. 39-76.
28. LÖHR, A.: *Die heilige Woche*. Regensburg: Pustet, 1957. 203 s.
29. LURKER, M.: *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Praha: Vyšehrad, 1999. 365 s.
30. *Missale Romanum 1570*. Citta del Vaticano: Liberia Editrice Vaticana, Editio

- princeps, 1998. 719 s.
31. *Missale Romanum*. Citta del Vaticano: Typis Polyglottis Vaticanis, Editio sexta post typicam 1953. 1044 s.
  32. MEŠKO, D., et al.: *Akademická príručka*. Martin: Osveta, 2004. 316 s.
  33. MIRKOVIČ, L.: *Pravoslávna liturgika*. Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta. 2001. 358 s.
  34. MOHLBERG, L.C. et al.: *Liber Sacramentorum Romanae Aeclesiae ordinis anni circuli* (cod. Vat. Reg. Lat 316/Paris Bibl. Mat. 7139, 41/56) (*Sacramentarium Gelasianum*), Roma: Casa Editrice Herder, 3. Auflage 1981. 324 s.
  35. NEUNER J., ROOS H.: *Viera Cirkvi v úradných dokumentoch jej Magistéria*. Trnava: Dobrá kniha, 1995. 471 s.
  36. *Obrad uvedenia dospelých do kresťanského života*. Trnava: SSV, 1993. 264 s.
  37. *Officium majoris hebdomada sancta*. Ratisbonæ: Neo Eboraci & Cincinnati, 1902. 452 s.
  38. Pápežská biblická komisia: *Interpretácia biblie v Cirkvi*. Spišské Podhradie: Katolícke biblické dielo na Slovensku, 1995. 137 s.
  39. Pavol VI.: *Radujte se* (apoštolská exhortácia Gaudete in Domino). Rím: Křesťanská akademie, 1976. 33 s.
  40. *Pesachová Hagada*. Bratislava: Chajim, 2004. 86 s.
  41. PORSCH, F.: *Evangelium sv. Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánske nakladatelství, 1998. 215 s.
  42. Pravidlá slovenského pravopisu. Bratislava: Jazykový ústav SAV, 2000. 590 s.
  43. Ridpath, I.: *Hviezdy a planéty*. Bratislava: Ikar, 2004. 224 s.
  44. *Rímsky misál, latinsko-slovenský*. Rím: SÚSC, 1966. 1181 s.

45. *Rímsky misál*. Rím: Typis Polyglottis Vaticanis, 1981. 1052 s.
46. SCHMIDT H. A. P.: *Hebdomada sancta I*. Roma: Herder, 1956. 1058 s.
47. SCHMIDT H. A. P.: *Hebdomada sancta II*. Roma: Herder, 1957. 300 s.
48. SCHUBERT, D.: Über Ursprung und Sinn der Osterkerze. In *Jahrbuch für Liturgik and Hymnologie*, 1967, č. 12, s. 94-100.
49. STUDENÝ, J.: *Křesťanské symboly*. Olomouc: MCM, 1992. 369 s.
50. ŠRANKO, L.: *Veľkonočný chválospev v dejinách, jeho text a melódia v súčasnom slávení Veľkonočnej vigílie Rímskeho obradu*. Bratislava: RK CMBF UK, 2006. 125 s.
51. VARGAŠ, Š.: *Teologický a náboženský slovník*. Trnava: SSV, 2006. 352 s.
52. VERGÍLIUS: *Zpěvy rolnické a pastýřské*. Praha: Státní nakladatelství krásne literatury, hudby a umění, 1959. 197 s.
53. VNUK, F.: *Príručný slovník kresťanstva*. Bratislava: Smaragd, 2003. 375 s.
54. WAHS, W. A.: *Mýtus a rituál v kresťanství*. Praha: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1993. 232 s.
55. WŽENTEK, A.: *Latinsko-slovenský slovník*. Brno: Občianska kníhtlač, 1929. 819 s.

